

Vilniaus
dailės
akademija

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS
VILNIAUS FAKULTETAS

ARCHITEKTŪROS KATEDRA

Architektūros vientisųjų studijų programa, valstybinis kodas 6011PX001

Gintarės Čepukaitytės-Bružės

Magistro baigiamasis darbas

BIBLIOTEKA KAIP MULTIFUNKCIONALI

BENDRUOMENĖS VIEŠOJI ERDVĖ

(tiriamąo rašto pavadinimas)

ALYTAUS JURGIO KUNČINO VIEŠOJI BIBLIOTEKA

(kūrybinio darbo/projekto pavadinimas)

Tiriamąo rašto vadovas

Prof. Vytenis Gerliakas

Kūrybinio darbo/projekto vadovas

Prof. Vytenis Gerliakas

Vilnius, 2025

Baigiamojo darbo autentiškumo deklaracija

Gintarė Čepukaitytė-Bružė

(baigiamojo darbo autoriaus vardas ir pavardė)

Biblioteka kaip multifunkcionali viešoji erdvė

(baigiamojo darbo aiškinamojo arba tiriamojo rašto
pavadinimas lietuvių kalba)

The Library as a Multifunctional Public Space Serving the Community

(baigiamojo darbo aiškinamojo arba tiriamojo rašto
pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad baigiamasis darbas paremtas mano pačios/-o autentiška kūryba ir jame naudotasi tik tokia papildoma informacija, kuri nurodyta nuorodose, paaiškinimuose, šaltinių, literatūros ir kt. sąrašuose. Darbas sukurtas/parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių. Taip pat nei visas baigiamasis darbas, nei jo dalis nebuvo pateikta jokiai kitai aukštojo mokslo institucijai, kaip akademinis atsiskaitymas ar baigiamasis darbas.

(baigiamojo darbo autoriaus
parašas)

TURINYS

SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	5
1. VIEŠOJI ERDVĖ IR JOS REIKŠMĖ VISUOMENĖJE.....	6
1.1. TEORINĖ PRIEIGA.....	6
1.2. VIEŠOJI ERDVĖ KAIP MIESTO ARCHITEKTŪROS ERDVĖ.....	6
1.3. VIEŠOJI ERDVĖ KAIP SOCIALINIO GYVENIMO SRITIS.....	7
1.4. VIEŠOJI ERDVĖ KAIP URBANISTINIO AUDINIO DALIS.....	9
1.5. VIRTUALI VIEŠOJI ERDVĖ.....	10
1.6. KOMERCIALIZACIJOS PROBLEMA.....	11
2. BIBLIOTEKA KAIP MULTIFUNKCIONALI VIEŠOJI ERDVĖ.....	13
2.1. BIBLIOTEKA – VIEŠOJI ERDVĖ <i>PAR EXCELLENCE</i>	13
2.2. ISTORINĖ BIBLIOTEKOS TIPOLOGIJOS KAITA SANTYKYJE SU TECHNOLOGINE KAITA.....	13
2.3. BIBLIOTEKA KAIP SAUGYKLA.....	16
2.4. SKAITMENINIS AMŽIUS IR POSLINKIS LINK MULTIFUNKCIONALUMO.....	18
2.4.1. ĮGYVENDINTI BIBLIOTEKŲ PROJEKTAI: 1990-2024.....	19
2.4.2. PASTEBIMOS TENDENCIJOS.....	27
2.5. DI KAIP „NAUJA“ VISUOMENĖS POREIKIUS KEIČIANTI TECHNOLOGIJA.....	27
3. ATVEJO PAIEŠKA.....	30
3.1. SOCIALINĖS ATSKIRTIES STUDIJA: PREVENCIJOS, PRIE KURIOS GALI PRISIDĖTI VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS, SVARBA.....	30
3.2. LIETUVOS BIBLIOTEKŲ SISTEMOS ANALIZĖ.....	31
3.2.1. LYGINAMOJI ANALIZĖ 11 REALIZUOTŲ BIBLIOTEKŲ PROJEKTŲ.....	36
3.2.1.1. DRUSKININKŲ VIEŠOJI BIBLIOTEKA.....	39
3.2.1.2. UTENOS A. IR M. MIŠKINIŲ VIEŠOJI BIBLIOTEKA.....	41
3.2.2. DU NAUJAI PRISTATYTI BIBLIOTEKŲ PROJEKTAI.....	42
3.3. ATVEJO ANALIZĖ: ALYTAUS JURGIO KUNČINO VIEŠOJI BIBLIOTEKA.....	44
3.3.1. ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ.....	46
3.3.2. VIETOS BENDRUOMENĖS POREIKIAI: 2023 M. BIBLIOTEKOS ATLIKTOS APKLAUSOS REZULTATAI.....	47
3.3.3. ATEITIES BIBLIOTEKOS VIZIJA.....	50
4. IŠVADOS.....	53
LITERATŪRA.....	55
ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI.....	59
PRIEDAS (ILIUSTRACIJOS).....	61

SUMMARY

This paper explores the role of libraries in contemporary society, with a primary focus on understanding the concept of public space and its significance in societal life. The paper analyzes the work of three key thinkers – philosopher Jürgen Habermas, activist Jane Jacobs, and urbanist Kevin Lynch – whose theories, despite their differing approaches, complement one another in offering a comprehensive view of public space. The paper also highlights the relevance of the topic in today's context, particularly the growing commercialization of public spaces, which prompts a rethinking of their role and function.

The study then shifts to the public library, considered a significant public space in society, whose evolving typology is influenced by technological change. The paper argues that libraries, responding to changing technological and societal needs, adapt by transforming their functions. In smaller communities, libraries are becoming multifaceted public spaces capable of generating positive changes in community life. This trend is especially relevant in the era of new technologies, such as artificial intelligence. To explore these trends, the paper examines prominent global examples of library architecture and provides a comparative analysis of recent library renovations and modernization in Lithuania, particularly during the 2003-2013 modernization program.

Finally, the paper critically analyzes the library system in Lithuania, identifying libraries that no longer meet the needs of their local communities. Through a review of implemented projects, the paper assesses which solutions have been effective and which have not. A specific case study of the J. Kunčinas library in Alytus is presented, arguing that its current building does not fulfill the requirements of a modern library. Statistical analysis, along with a quantitative study of library visitors, aims to demonstrate the importance of constructing a new library building for the Alytus community.

ĮVADAS

Norit suprasti, koks yra bibliotekos vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje, darbe, visų pirma, analizuojamas klausimas, kas yra viešoji erdvė, kokią funkciją visuomenės gyvenime ji atlieka, kodėl ji yra reikšminga. Šiai sampratai išskleisti analizuojami trijų amžininkų darbai – filosofo Jürgeno Habermaso, aktyvistės Jane Jacobs ir urbanisto Kevin Lyncho. Nors šių autorių teorinės prieigos yra skirtingos, tačiau darbe norima parodyti, kad jų teorijos darniai papildo viena kitą, tokiu būtu leisdamos išsamiai atskleisti ir apžvelgti viešosios erdvės sampratos klausimą. Pasitelkiant antropologės Sethos Low naujausius darbus iliustruojamas darbo temos aktualumas šių dienų kontekste – auganti viešųjų erdvių komercializacija verčia permąstyti viešąsias erdves, naujai pagrįsti jų reikšmę ar apibrėžti naujus veiklos būdus jose.

Darbe analizuojama viešoji biblioteka – tai reikšminga visuomenės viešoji erdvė, kurios kintanti tipologija yra sąlygota technologinės kaitos. Darbe norima pagrįsti, kad reaguodama į kintančius technologijų bei visuomenės poreikius, biblioteka keičiasi, keičiasi jos funkcijos, o mažose bendruomenėse ji tampa vis daugiau funkcijų įtraukiančia viešąja erdve, galinčia įnešti teigiamų pokyčių bendruomenės gyvenime. Tai ypatingai svarbu naujos technologijos – dirbtinio intelekto amžiuje. Bendrosioms tendencijoms apčiuopti pasirinkta analizuoti pasaulyje garsius bibliotekų architektūros pavyzdžius. Taip pat atlikta naujausių Lietuvos bibliotekų lyginamoji analizė, norit identifikuoti bibliotekų atliekamas funkcijas, o taip pat jų pastatų situaciją.

Lietuvoje pagal bibliotekų renovacijos ir modernizavimo programą 2003-2013 daugelis Lietuvos miestų bibliotekas modernizavo, buvo pastatyta ir naujų bibliotekų. Darbe siekiama išanalizuoti Lietuvos bibliotekų sistemą identifikuojant bibliotekas, kurios nebetenkina vietos bendruomenių poreikių. Detaliau analizuojant jau įgyvendintus projektus norima išsiaiškinti, kokie sprendimai bibliotekose veikia, o kokie – ne.

Galiausiai darbe norima pagrįsti, kad Alytaus mieste esantis J. Kunčino bibliotekos pastatas neatitinka modernios bibliotekos poreikių. Analizuojant bibliotekų statistiką, o taip pat kiekybinio tyrimo metodu atliktą bibliotekos lankytojų analizę, aprašomosios statistinės analizės metodu norima pagrįsti naujojo pastato svarbą Alytaus miesto bendruomenei.

1. VIEŠOJI ERDVĖ IR JOS REIŠMĖ VISUOMENĖJE

1.1. TEORINĖ PRIEIGA

Viešosios erdvės samprata gali būti aptariama įvairiopa. Viena vertus, „viešosios erdvės koncepcija dažniausiai vartojama plačiaja reikšme, akcentuojant viešosios nuomonės steigimosi lauką, atsirandantį dėl piliečių galimybių laisva valia reikšti savo interesus visuomenėje“ (Aurylaitė 2019: 15). Tuo pačiu viešosios erdvės sąvoka „nurodo tam tikrą istorinį reiškinių“ kartu būdama ir „analitinė kategorija, kurią pasitelkus galima analizuoti šį reiškinių“ (*ten pat* 2019: 15) – būtent šiuo aspektu viešosios erdvės sampratą analizuoja filosofas J. Habermasas. Kita vertus, viešoji erdvė gali būti analizuojama paprasčiausiai kaip urbanistinio audinio dalis. Pastaroji samprata, nors ir yra kur kas siauresnė, tačiau tuo pačiu – ji gali būti matoma kaip neprieštaringa, integrali pirmosios, filosofinės, sampratos dalis, jos papildinys ar tiesiog – filosofinės sampratos sukonkretinimas urbanistiniame kontekste.

Darbe, visų pirma, analizuojama trijų amžininkų – filosofo Jürgeno Habermaso, aktyvistės Jane Jacobs ir urbanisto Kevin Lynch'o įžvalgos viešosios erdvės sampratos ir jos aktualumo klausimu. Įdomu paminėti, kad aptariamai minėtųjų autorių darbai pasirodė pamečiui: Kevin Lynch'o „Miesto įvaizdis“ pasirodė 1960 m., Jane Jacobs „Didžiųjų Amerikos miestų mirtis ir gyvenimas“ išleista 1961 m., o Jürgeno Habermaso studija 1962 m. Nors šių autorių teorinės prieigos yra skirtingos, tačiau darbe norima parodyti, kad jų teorijos darniai papildė viena kitą, tokiu būtu leidamos išsamiai atskleisti ir apžvelgti viešosios erdvės sampratos klausimą.

Pasitelkiant antropologės Sethos Low naujausius darbus iliustruojamas darbo temos aktualumas šių dienų kontekste – pokovidinėje epochoje. Autorė pabrėžia, kad vis didėjanti ir intensyvėjanti komercializacija kelia grėsmę viešosioms erdvėms, taip naudingoms sveikos visuomenės gyvenime.

1.2. VIEŠOJI ERDVĖ KAIP MIESTO ARCHITEKTŪROS ERDVĖ

Senovės Graikijoje viešąją erdvę atitiko agora (gr. ἀγορά) – senovės Graikijos piliečių susirinkimas ir susirinkimo vieta mieste-valstybėje, svarbiausioji senovės Graikijos miestų aikštė su šventyklomis, turgaviete, valstybinėmis įstaigomis. Vyrai – miesto piliečiai – joje rinkdavosi aptarti svarbių miesto klausimų, taigi tai buvo erdvė, kurioje skleidėsi viešas kalbėjimas, o „Graikijos

viešosios erdvės egzistavimo sąlygą palaikė oracija, kuri buvo orientuota į politiškumą“ (Aurylaitė 2019: 16).

Romos imperijoje viešoji erdvė buvo išreikšta forume – „romėnų stovykloje forumas buvo atvira vieta šalia pretorijų, ir iš pradžių šis terminas buvo taikomas erdvei priešais bet kurį viešąjį pastatą ar vartus“ (pagal Britannica). Forume vykdavo ceremonijos, susijusios su politine bei visuomenine veikla. Forumas buvo adaptuota senovės graikų agora, tik erdviškai tai buvo griežčiau suplanuota erdvė.

Tiek senovės Graikijoje, tiek Romos imperijoje buvo aiški skirtis tarp viešos ir privačios erdvės. Viešumas ir privatumas buvo dvi skirtingos sritys: „asmeniniai žmonių interesai nebuvo svarstomi viešojoje erdvėje“ (Aurylaitė 2019: 17). Architektūriškai šios dvi sritys taip pat buvo aiškiai išreikštos ir atribotos – miesto aikštės kaip viešosios erdvės buvo prieinamos visiems, jos buvo reikšminga, būtina pabrėžti, būtent politinio gyvenimo dalis – jį įgalinanti. Piliečių mobilizavimas buvo reikšmingiausia viešosios erdvės funkcija. Tuo tarpu privačios erdvės, kaip, pavyzdžiui, turtingų romėnų namai, buvo projektuojami aplink vidinį kiemą ar atriumą, taigi ir architektūriškai jos formavo atsiribojimą nuo aplinkos, privačią erdvę, paslėptą nuo praeivių akių.

1.3. VIEŠOJI ERDVĖ KAIP SOCIALINIO GYVENIMO SRITIS

Apšvietos epochoje „viešosios erdvės pagrindinė funkcija tampa pilietinio identiteto formavimasis dėl švietėjiškų tikslų – moraliai atsakingo piliečio ugdymo visuomenėje“ (Aurylaitė 2019: 17). Šiai užvalgai išskleisti reikšminga išanalizuoti viešosios erdvės sąvoką, suformuluotą vokiečių filosofo ir socialinio teoretiko, Frankfurto mokyklos atstovo Jürgeno Habermaso darbuose.

Viešoji sfera yra viena iš labiausiai žinomų J. Habermaso sąvokų, suformuluota jo habilitacijos darbe, publikuotame 1962 m., pavadinimu „Struktūrinė viešosios erdvės transformacija. Buržuazinės visuomenės kategorijos tyrimas.“ Šiame darbe Habermasas argumentuoja, kad viešoji sfera nepriklauso nei valstybei, nei ekonomikai, nei šeimai – ji yra ta vieta, kur privatūs asmenys susirenka bendraudami visiems bendrai rūpimais klausimais. Tai *viešojo proto* naudojimo vieta ir vieta, kur formuojasi „viešoji nuomonė“. Kitaip tariant – „viešoji erdvė yra socialinio gyvenimo sritis“, joje „vyksta viešasis diskursas“. Šis diskursas „tampa paskata piliečiams išreikšti minties ir žodžio laisvę“, todėl „viešoji erdvė steigiasi ten, kur yra atitinkamos sąlygos atsirasti viešumui“ (Aurylaitė 2019: 18). Kitaip tariant, viešajai erdvei skleisti ir funkcionuoti, tam, kad joje galėtų rasti viešasis diskursas, kaip pamatinė sąlyga yra reikalinga žodžio ir minties laisvė.

Analizuodamas struktūrinę viešosios erdvės transformaciją jis nurodo, kad viduramžiais būta tik „reprezentacinės“ viešosios sferos, kurioje karaliai bei didikai demonstravo savo statusą prieš visuomenę (žr. Habermas 1991: 8). Tuo tarpu buržuazinė viešoji nuomonė, iš pradžių prisidengdama literatūros viešąja sfera, pradeda ryškėti XVII–XVIII a.: kavinėse, salonuose ir literatų draugijose naujoji skaitanti visuomenė susirinkdavo aptarti romanų. Anot jo, būtent šie kritinio samprotavimo įgūdžiai, iš pradžių lavinti literatūrinuose žurnaluose, vėliau buvo pritaikyti politinei viešajai sferai aptarti, kur kritikos objektu tapo viešieji reikalai, taigi nebe literatūriniai tekstai.

Habermaso analizuotą buržuazinę viešąją sferą sudaro ideologinis viešumo ir privatumo atskyrimas. Valstybė ir politika laikomos „viešomis“, o pilietinė visuomenė, rinkos ekonomika ir šeima – „privačiomis“. Viešoji sfera, pasak Habermaso, tarpininkauja tarp šių dviejų sferų (žr. Habermas 1991: 30). Buržuazinės viešosios sferos dalyviai yra privatūs asmenys, susibūriantys racionaliai ir kritiškai aptarti viešuosius reikalus.

Reikšminga paminėti, kad, nors Habermasui buržuazinė viešoji erdvė buvo idealas, būtent dėl to, kad jis ją matė kaip erdvę, atsiskyrusią nuo valstybės ir ekonomikos, kurioje turi formotis viešoji nuomonė, Habermasas, anot jo tyrinėtojų, „nepakankamai kreipė dėmesį į piliečių lygiateises galimybes įsitraukti į viešosios nuomonės formavimą“ (Aurylaitė 2019: 19) ir dėl to jo samprata yra kritikuotina.

Nepaisant to, jis tai pat padarė reikšmingą indėlį į viešosios erdvės teoriją: viešąją erdvę jis ne tik apibūdino kaip funkcionalią autonomišką sferą, kurioje skleidžiasi kritinis mąstymas, bet, analizuodamas jos transformacijas jis taip pat išvelgė ir viešosios erdvės nykimą, prasidėjusį XX amžiaus viduryje. Anot jo, viešosios erdvės nykimas prasidėjo dėka augančios komercializacijos viešojoje erdvėje. Vienas iš jo pateikiamų pavyzdžių – „iškiliausios viešosios erdvės institucijos“ – spaudos – komercializavimas, kai spaudos verslo interesu tampa nebe tik naujienų raportavimas, tačiau ir politinių ideologijų atstovavimas (žr. Habermas 1991: 182). Tačiau, kaip nurodo I. Aurylaitė, „Habermasas laikosi nuostatos, kad viešosios erdvės nykimą gali padėti įveikti racionalūs argumentai plėtojamosiose viešose diskusijose ir interesų pliuralizmas“ (Aurylaitė 2019: 20). Šioms jo įžvalgoms neabejotinai pritartų ir vėliau darbe aptariama jo amžininkė Jane Jacobs.

Habermaso suformuota viešosios erdvės samprata yra neabejotinai labai plati ir daug apimanti. Į ją patenka ne tik fizinės visuomenės susitikimų vietos – kaip, pavyzdžiui, kavinės, salonai, draugijos –, bet ir visa erdvė, kurioje „vyksta viešasis diskursas“, taigi, tai ir spauda, ir fizinė erdvė, ir virtuali erdvė. Virtualią viešą erdvę plačiau aptarsime kiek vėliau.

1.4. VIEŠOJI ERDVĖ KAIP URBANISTINIO AUDINIO DALIS

Amerikiečių urbanistas ir knygos „Miesto įvaizdis“ (ang. „*The Image of the City*“) autorius Kevin Lynch'as viešąją erdvę nagrinėjo kaip svarbią miesto struktūros dalį, kurią žmonės patiria ir interpretuoja visuomeninėje aplinkoje. Jis pabrėžė, kad viešosios erdvės yra ne tik fizinės vietos, bet ir kultūriniai bei socialiniai kontekstai, kurie formuoja žmonių sąveiką, orientaciją ir miesto identitetą: „judantys miesto elementai, jo gyventojai bei jų veiklos, yra ne mažiau reikšmingi nei statiškos fizinės jo dalys. Mes nesame tiesiog stebėtojai spektaklio, bet esame neatsiejama spektaklio dalis“ (Lynch 1960: 2).

Kevin Lynch'o darbas reikšmingas tuo aspektu, jog jis tyrinėdamas miestą rinkosi atlikti empirinę analizę, t.y. apklausti miesto gyventojus, prašydamas jų nupiešti miesto žemėlapių iliustruojantį, kaip jie mato ir suvokia savo miestą. Šie žemėlapiai Lynch'ui padėjo išskirti penkis pagrindinius elementus, kurie sudaro miesto įvaizdį ir gali turėti įtakos viešosioms erdvėms: keliai (*paths*), kraštovaizdžiai (*edges*), rajonai (*districts*), mazgai (*nodes*) ir simboliai (*landmarks*) (žr. Lynch 1960: 46-47). Anot jo, šie elementai padeda žmonėms orientuotis mieste ir sukuria jų patirtį viešose erdvėse.

Kevinas Lynch'as šiame darbe aptariamas būtent dėl to, jog jis, būdamas vienas įtakingiausių XX-ojo a. urbanistų, akcentavo miestų ir jų viešųjų erdvių multisluoksniškumą. Jis taip pat aiškiai išreiškė požiūrį, kad miesto gyventojas yra miesto, pavadinkime, „vartotojas“, skaitantis ir interpretuojantis miestą, dėl to individo miesto potyris ir požiūris yra reikšminga dedamoji vystant miestą.

Garsusis amerikiečių žurnalistės, urbanistikos teoretikės bei aktyvistės Jane Jacobs darbas „Didžiųjų Amerikos miestų mirtis ir gyvenimas“ (1961) buvo išleistas kaip kritika ir atsakas į to meto New York'o planuotojų požiūrį į miesto plėtrą. Žymi to meto asmenybė – Robertas Mosas – reprezentavo ydingą miesto planavimo praktiką, kai reikšmingi miesto vystymo sprendimai, liečiantys daugelį miesto gyventojų, priimami siaurame urbanistų rate, kurie, be to, neturi piliečių mandato (aukštus postus, kuriuose priimami daugelį gyvenimo sferų paliečiantys sprendimai, nėra išrenkami demokratiškuose rinkimuose). Robert'as Mose'as buvo labai įtakinga asmenybė, turėjusi didelį autoritetą tarp jį supančių žmonių, dėl to jo sprendimai dažnai nesusilaukdavo kritikos ar pasipriešinimo. Dar ir dabar kalbant apie įvairias Niujorką kankinančias problemas dažnai sąmoningai atsekama iki R. Moso laikų, nors kai kurie teoretikai šią asmenybę bando nušviesti ir teigiamų jo darbų miestui kontekste (žr. Lopate 2007).

Visgi 6-asis dešimtmetis, po 40 metų užimamo aukšto posto, tapo R. Moso eros pabaiga,

kurią ženklino kontraversiški sprendimai, piktinę miesto gyventojus. Tarp šių sprendimų buvo Pensilvanijos traukinių stoties, laikytos vienu žavingiausių architektūrinių miesto objektų, nugriovimas, pastanga vaikų žaidimų aikštelę Centriniam parke konvertuoti į automobilių parkavimo aikštelę, taip reikalingą brangiam ten įsikūrusiam restoranui, o taip pat jo pastanga nutiesti greitkelį per Greenwich rajoną (dabar žinomą SoHo vardu). Būtent pastarojo projekto priešakyje Jane Jacobs stoji ginti viešojo intereso, priešintis vis didėjančiam komerciniam interesui nuspręsti, koks turi būti miesto ir jo rajonų veidas.

Jane Jacobs savo knygoje daug dėmesio skyrė viešosioms erdvėms analizuoti ir jų svarbai miesto gyvenime aprašyti. Anot jos, viešosios erdvės yra būtinos, kad miestai būtų gyvybingi ir dinamiški. Ji taip pat pabrėžė, kad veiksmingos viešosios erdvės turi būti sukurtos laikantis keleto principų. Visų pirma, Jacobs argumentavo, kad miesto gyvenimas yra sodrus ir dinamiškas, kai įvairios funkcijos, įvairios skirtingos kultūros bei socialinės grupės egzistuoja kartu. Viešosios erdvės turėtų skatinti žmonių sąveiką bei bendravimą, jose turėtų vykti įvairios skirtingos veiklos – tiek kasdieniai pasivaikščiojimai, prekyba, tiek nekasdieniai renginiai ir kt.

Anot jos svarbu, jog viešosios erdvės būtų aktyvios bei pilnos žmonių, o gyvybingas viešas gyvenimas atsiranda, tik tuomet, kai žmonės jaučiasi saugūs rinktis ir naudotis šiomis erdvėmis. Saugumo jausmui sukurti reikalingi miesto šaligatvių stebėtojai, vadinasi, viešosios erdvės turi būti matomos ir prieinamos tam, kad žmonės galėtų natūraliai stebėti, kas vyksta aplinkui. Jacobs manė, kad tai skatina saugumą, nes žmonių buvimas ir stebėjimas mažina nusikalstamumą. Ji taip pat akcentavo, kad viešosios erdvės turi būti tinkamai integruotos į miesto aplinką. Tai apima tiek fizinę, tiek socialinę aplinką, taip pat kultūrinius aspektus. Be to, ji tikėjo, kad bendruomenių nariai turi aktyviai dalyvauti sprendimų dėl viešųjų erdvių priėmimo, nes būtent jie geriausiai pažįsta savo aplinką ir gali pateikti vertingų idėjų, kaip padaryti šias erdves patrauklesnes ir funkcionalesnes. Gerai suprojektuota vieša erdvė gali skatinti socialinę sąveiką, bendruomeniškumą ir miesto gyvybiškumą. Vis dėlto, šios erdvės taip pat gali atspindėti ir socialines problemas, tokias kaip segregacija ar atskirtis, todėl svarbu jas projektuoti atsižvelgiant į įvairių bendruomenių poreikius.

1.5. VIRTUALI VIEŠOJI ERDVĖ

Skaitmeniniame amžiuje viešasis diskursas išsiplėtė taip pat ir į virtualiąją erdvę. Viešoji erdvė – Antikoje sukurta kaip architektūrinė erdvė viešiesiems reikalams spręsti ir svarstyti, XVII–XVIII a. išsiplėtusi į kavines, salonus ir literatų draugijos, atspindėta spaudos, urbanistų planuota multifunkcinė miesto aikštė ir skveruose – dabar atspindima taip pat ir socialinėse platformose,

kuriose politikai betarpiškai bendrauja su savo rinkėjais, viešai kritikuoja oponentus, kuriose skleidžiasi informacija ir dezinformacija, taigi, iš esmės verda viešasis gyvenimas.

Viena ryškiausių skaitmeninės viešosios erdvės ypatybių, išskiriančių ją nuo fiziškai išreikštos viešosios erdvės, pavyzdžiui, miesto bibliotekos, – tai jos gyvybingumas ir aktyvumas visą parą, visomis savaitės dienomis. Ji nevaržo galimybės laisvai bendrauti ir dalintis informacija nepaisant laiko, o taip pat – ir geografinių apribojimų.

Nors kai kurie autoriai teigia, jog „nuo XX amžiaus viešoji erdvė nebeatlieka pagrindinių funkcijų – mobilizacijos, informatyvumo ir pilietinio identiteto formavimo“ (Aurylaitė 2019: 27), su šiuo teiginiu sutikti pilnai negalima. Prisiminus tokius socialinius judėjimus kaip Occupy Wall Street (2011) – vienas reikšmingiausių mobilizuojančių faktorių ir buvo – mobilizacija socialiniuose tinkluose. Taip pat mokinių streikų akcija, pavadinimu „Penktadieniai dėl ateities“ (ang. *Fridays for Future*), dar žinomi „Mokyklos streikas dėl klimato“ (ang. *School Strike for Climate*) pavadinimu, pradėti Gretos Thunberg, ir išaugę į 4500 protestų 150 šalyse – plito dėka socialinių tinklų platformos. Dėl to ignoruoti virtualios erdvės, kalbant apie viešąją erdvę bei jos kūrimą, turint omenyje jos galimybes ir išskirtinumus, nebūtų išmintinga.

1.6. KOMERCIALIZACIJOS PROBLEMA

Viešųjų erdvių nykimas, komercializacijos augimas viešojoje erdvėje, buvo įvardinta problema tiek J. Habermaso darbe, tiek ir aiškiai suprantama Jane Jacobs knygos problematika. Viešųjų erdvių svarbos klausimas akivaizdoje vis augančios komercializacijos yra ir aplinkos psichologijos profesorės antropologės Sethos Low darbų probleminė ašis.

Dar 2006 metais rengtoje konferencijoje kertinis konferencijos akmuo buvo pripažinimas, kad „viešosios erdvės nebėra demokratinės vietos, kuriose yra priimtina bei toleruotina žmonių ir jų veiklos įvairovė. Vietoje to, viešosios erdvės tapo prekybos ir vartojimo centrais, taip pat politinio stebėjimo vietomis“ (Low, Smith 2006: vii). Akivaizdu, kad ekonominis klestėjimas lemia vis didėjančią komercinį lauką, o viešosios erdvės, neturėdamos aiškiai apčiuopiamos ekonominės vertės, pamažu vis smarkiau komercializuojamos.

Naujausioje jos knygoje, pavadinimu „Kodėl viešoji erdvė yra reikšminga“ (2022), autorė antrina anksčiau išanalizuotų autorių J. Jacobs, K. Lynch bei J. Habermaso mintims. Ji pritaria nuostatai, jog viešosios erdvės yra ne tik dalis fizinio miesto audinio – tai socialiniai bei kultūriniai konstruktai, kurie formuoja mūsų patirtį ir santykius, „tai yra gyvybiškai svarbūs elementai leidžiantys žmonėms socializuotis, mokytis ir žaisti, jie kuria bendruomeniškumo, o tuo pačiu ir

atskirties infrastruktūrą“ (Low 2022: 2). Viešosios erdvės yra būtinos žmonių sąveikai, demokratijai ir bendruomenės kūrimui, be to jos atlieka lemiamą vaidmenį formuojant mūsų tapatybę, vertybes ir tapatumo jausmą: „viešosios erdvės yra svarbiausi socialinės infrastruktūros aspektai, skatinantys demokratiją ir lygybę“ (Low 2022: 2).

Viešosios erdvės – tai ir simbolinės bei kultūrinės erdvės, atspindinčios mūsų vertybes, įsitikinimus ir socialines normas. Ji taip pat pabrėžia reikšmę projektavimo praktikos, kuri teikia pirmenybę įvairių žmonių grupių poreikiams ir patirčiai. Nors „viešoji erdvė prisideda prie individų, bendruomenių, miestų ir visuomenių klestėjimo“ (Low 2022: 9) ir yra „naudingas materialus resursas, kuris gerina kvartalų kaimynijų ekonominę situaciją, jų vertė gyventojams paprastai nėra išmatuotina ar pasverta finansine prasme ar kapitalistine logika“ (Low 2022: 11). Todėl, pritariant jai, galima sutikti su tuo, jog „ateities biblioteka taip pat yra apie pasipriešinimą: priešinamasi viešosios erdvės, pilietinių institucijų komercializavimui ir naujų veiklos būdų identifikavimui. Naujų požiūrių į bibliotekų dizainą pagrindas yra pasipriešinimas nuolatiniam viešosios erdvės pakeitimui ir komercializavimui“ (Lehmann 2024: 224).

2. BIBLIOTEKA KAIP MULTIFUNKCIONALI VIEŠOJI ERDVĖ

2.1. BIBLIOTEKA – VIEŠOJI ERDVĖ *PAR EXCELLENCE*

Viešieji pastatai yra viešosios erdvės dalis, o biblioteka iš visų viešųjų pastatų išsiskiria savo atvirumu bei tuo, jog ji reprezentuoja pilietinės visuomenės pamatus – minties bei žodžio laisvę, kas yra vienas iš esminių viešosios erdvės komponentų. Anot architekto, Nevados universiteto profesoriaus S. Lehmann, biblioteką galime laikyti „iš visų viešųjų pastatų labiausiai atitinkančia viešojo pastato definiciją“ (Belogolovsky 2022), mat tam, „kad patekti į biblioteką, priešingai, nei į muziejų ar teatrą, – į biblioteką patekti nereikia pirkti bilieta“ (Belogolovsky 2022). Dėl to bibliotekos – tai išskirtiniai, unikalūs pastatai, stovintys savo pačių kategorijoje.

Tuo pačiu – biblioteka įkūnija Apšvietos amžiaus idėją – ji kviečia semtis mokslo ir žinių, lavinti kritinį mąstymą. Bibliotekos veikia ne lyg laisvieji ir visiems prieinami pelno nesiekiantys universitetai, atstovauja demokratines vertybes, taip pat biblioteka sėkmingai atstumia komercinį interesą, nuo XX a. intensyviai uzurpuojantį viešąsias erdves. Ir nors tai – idealizuotas bibliotekos įvaizdis, – tačiau, reikia nepamiršti, jog viešoji biblioteka iš principo, visų pirma, iliustruoja ir įkūnija idealistinę idėją, gimusią Antikoje, tačiau išplėtotą jau Švietimo epochoje. Dėl to biblioteką galima laikyti viešąja erdve *par excellence* – t.y. pilnai atitinkančia viešosios erdvės definiciją tiek architektūrine prasme, tiek ir idėjine.

Paradoksalu, tačiau, būdama atvira visiems, kaip pastebi profesorė O. Prizeman, viešosios bibliotekos architektūra susiduria su dvigubu reikalavimu: viena vertus, joje turi būti užtikrinama ir palaikoma kolektyvinė tvarka, kita vertus, joje turi būti išlaikomas nesuvaržytas jos lankytojų laisvas judėjimas bei tyrinėjimas (žr. Prizemann 2011). Bibliotekoje tvarkos palaikymas turi būti švelnus ir nepastebimas, nevaržantis lankytojų.

2.2. ISTORINĖ BIBLIOTEKOS TIPOLOGIJOS KAITA SANTYKYJE SU TECHNOLOGINE KAITA

Bibliotekos kaip pastato tipologija bėgant amžiams smarkiai keitėsi: iš pradžių biblioteka buvo panašesnė į saugyklos dalį, kurioje tebuvo saugomi raštai bei ritiniai. Tačiau vėliau ji įgavo savarankiškumą, atsiskyrė, išsivystė naujas pastato tipas – viešoji biblioteka. Visgi bibliotekos

tipologija, priešingai nei daugumos kitų viešųjų pastatų, vis dar vystosi ir kinta. Šią istorinę bibliotekos tipologijos kaitą galima apžvelgti santykyje su ją lėmusia technologine kaita. Viena vertus, per laiką reikšmingai keitėsi tiek pati knyga, kaip bibliotekos priežastis, tiek informacijos perdavimo būdai apskritai.

Kaip taikliai suformuluoja istorikė Barbara Krasner-Khait, „rašytinių žinių kolekcionavimas tam tikroje saugykloje yra tokia pat sena praktika kaip ir pati civilizacija“ (Krasner-Khait 2001) – juk pirmosios bibliotekos datuojamos dar III-ajam tūkstantmečiui prieš Kristų: 30 tūkst. molio lentelių su dantiraščiu buvo aptikta Elboje, dabartinės Sirijos teritorijoje ir šventyklų kambariuose Šumere, dabartiniame Irake (Tarpupio civilizacijos palikimas). Anot jos, nors „ankstyvosios kolekcijos ir galėjo atsirasti iš Artimųjų Rytų, tačiau senovės graikai dėl išaugusio domėjimosi raštingumu bei intelektualiniu gyvenimu puoselėjo šią idėją“ (Krasner-Khait 2001), todėl galbūt visai nekeista tai, jog pirmosios viešosios bibliotekos ir atsirado būtent Senovės Graikijoje. Krasner-Khait dėsto: „nors viešoji biblioteka pirmą kartą atsirado IV amžiuje prieš Kristų, tuo metu labiau paplitęs buvo privačios bibliotekos tipas. Pavyzdžiui, Aristotelis buvo sukaukęs didelę privačią kolekciją: Senovės geografai Strabonas sakė, kad Aristotelis „buvo pirmasis, kuris sudarė knygų kolekciją ir išmokė Egipto karalius tvarkyti biblioteką““ (Krasner-Khait 2001).

Minima Egipto karalių biblioteka – tai III-ajame amžiuje prieš Kristų įsteigta Aleksandrijos biblioteka, „prieinama tiems, kurie turėjo atitinkamą mokslinį ir literatūrinį išsilavinimą“ (Krasner-Khait 2001). Šios bibliotekos idėja buvo sukaupti visas pasaulio knygas. Minima, kad joje buvo saugoma 750 tūkst. darbų, manoma, tarp jų būta daug dublikatų, mat pasaulyje tuo metu dar nebuvo tiek skirtingų veikalų. Didžioji Aleksandrijos biblioteka, galima sakyti, – vienintelė pasaulio biblioteka kada nors įgyvendinusi šį pirminį bibliotekos tikslą – būti visą ką turinčia knygų talpykla. Su Aleksandrijos biblioteka dabar gali varžytis tik pasaulinis tinklas (*WWW*).

Romos imperijoje 14 mūsų eros metais buvo įsteigtos trys viešosios bibliotekos: Pollio, viena Oktaviano Portike ir Augusto biblioteka ant Palatino kalvos. Pollio biblioteka buvo įsteigta po Julijaus Cezario mirties, įgyvendinant jo norą įsteigti viešąją biblioteką, ir turėjo du skyrius – graikų ir lotynų. Ši bibliotekos struktūra buvo pritaikyta ir kitoms romėnų bibliotekoms. Įdomu tai, kad viešosios bibliotekos visgi buvo lankomos tik besimokančių – mokytojų, mokinių, mokslininkų, o masės, kaip nurodo B. Krasner-Khait, rinkosi eiti į pirtis: „pirtyse vyrai ir moterys, turtingi ir vargšai galėjo išsimaudyti, susitikti su draugais, pažaisti kamuolį – ir paskaityti knygą. Iki III amžiaus pirtys buvo papildytos bibliotekos. Romos pastatų kataloge iš maždaug 350 m. buvo surašytos 29 miesto bibliotekos“ (Krasner-Khait 2001).

Po Romos imperijos žlugimo, kai kartu buvo prarastos ir romėnų bibliotekos, reikšmingą vaidmenį bibliotekų steigimuisi suvaidino vienuolynai. Dėka vienuolijų, kuriose buvo reikalaujama

raštingumo iš savo vienuolių, plintant krikščionybei kartu plito ir mokymosi banga. Vienuolynai kaupė nedideles ir daugiausia teologines bibliotekas, taip pat skolindavo knygas kitiems vienuolynams – taip atsirado tarpbibliotekinis skolinimasis (*pagal* Krasner-Khait 2001). Palyginimui – Romos imperijoje bibliotekos buvo kaupiamos užkariavimų dėka. Karolis Didysis, kuris ir pats kaupė asmeninę biblioteką, VIII a. išleido įsakymą, pagal kurį kiekviena mokykla turėjo turėti skriptoriumą – rankraštinių knygų perrašinėjimo dirbtuvę. Šis įstatymas tik dar labiau sustiprino bibliotekų pamatą, joms prieš įžengiant į Renesansą.

B. H. Streeter, biblijos tyrinėtojas ir tekstų kritikas, rašė: „viduramžiais knygos buvo labai retos, kaip ir sąžiningumas. Knyga, buvo sakoma, buvo verta tiek pat, kiek ir ūkis, tačiau priešingai, nei ferma, ji buvo lengvai transportuojama nuosavybė, kurią galima nesunkiai pavogti. Vertingi daiktai visais laikais buvo saugomi. Dėl to ir knygos buvo laikomos užrakintos“ (Streeter 2011 [1931]: 3). Streeter’is čia kalba apie gana įdomų momentą bibliotekų vystymosi istorijoje – bibliotekose laikytos knygos Viduramžiais buvo grandinėmis rakinamos prie stalų, siekiant jas apsaugoti nuo vagysčių. O taip pat – egzistavo vidinė hierarchija, vienuolyne ar universitete, kuri nulemdavo, kas ir prie kokių knygų gaudavo priėjimą.

Renesanso epochoje išaugus susidomėjimui Antikos palikimu – knygų perrašinėjimas buvo dar labiau paspartintas, didikai ėmė kaupti savo asmenines bibliotekas. Steigiantis universitetams neretai šios privačios kolekcijos sudarė, dovanojamos didikų, universitetinių bibliotekų pamatus. Pavyzdžiui, XVI a. įsteigtos Vilniaus Universiteto bibliotekos pagrindą sudarė jai perduoti Žygimanto Augusto ir Vilniaus vyskupo sufragano Georgijaus Albinijaus knygų rinkiniai.

1455 m. J. Gutenberg spausdinimo mašinos ir proceso sukūrimas paklojo kelią masiniam knygų tiražavimui. XVI-XVII a. augant universitetams, jų bibliotekos taip pat pradėjo gausėti, pradėjo atsirasti nacionalinės, valstybės remiamos kolekcijos. Didžiausia Jungtinės Karalystės biblioteka – Britų biblioteka, buvo įsteigta 1759 metais kaip Britų muziejaus dalis. Prancūzijoje nacionalinė biblioteka Paryžiuje, žinoma kaip *Bibliothèque Nationale de France*, pradėjo veikti 1367 m. kaip Karolio V karališkoji biblioteka. Tuo tarpu seniausia viešoji biblioteka JAV atsirado kur kas vėliau. Kaip nurodo B. Krasner-Khait, „tik imigracijos bangos bei nemokomojo vaikų švietimo filosofija nulėmė tai, kad viešosios bibliotekos išplito JAV“ (Krasner-Khait 2001), tad pirmoji viešoji biblioteka šalyje buvo atidaryta tik 1833 metais, Peterborough mieste, Naujajame Hampšyre.

2.3. BIBLIOTEKA KAIP SAUGYKLA

Straipsnyje apie bibliotekų tipologiją Kardifo universiteto profesorė Oriël Prizeman rašo: viešosios bibliotekos dizainas yra įsišaknijęs Viktorijos filantropų eroje – jie stengėsi išlaikyti kolektyvinę tvarką tuo pačiu palengvindami individualų tyrinėjimą“ (...), tačiau „per pastaruosius 20 metų technologiniai pokyčiai iš esmės pakeitė du pagrindinius pragmatinius aspektus, kurie dominavo bibliotekų dizaino teorijoje: fizinę skalę ir galimybę išlaikyti aplinkos kontrolę“ (Prizeman 2011). Bibliotekų dizaino pokyčius aptarsime kiek vėliau, tačiau čia reikšminga, kaip ji nurodo, tai, jog iki galimybės knygas skaitmenizuoti – vienas pagrindinių klausimų projektuojant bibliotekas buvo „begalinės fizinės plėtos klausimas“, socialinės kontrolės, o mažų finansinių galimybių bibliotekose – jų eksploatavimo kainos klausimas (Prizeman 2011).

Anot profesorės, šis reikalavimas – įgalinti lengvą bibliotekos viešosios erdvės stebėjimą – praeityje buvo varomoji bibliotekos erdvių išdėstymo jėga: „tūkstančiai bibliotekų, nuo 1857 m. Roberto Smirke'o Britanijos bibliotekos iki 1965 m. Alvaro Aalto Seinäjoki bibliotekos, turėjo radialinį planą, leidžiantį bibliotekininkams optimaliai efektyviai stebėti skaitytojus. Prancūzų botanikas ir bankininkas Jules Paul Benjamin Delessert pirmą kartą pasiūlė Jeremy Bentham'o panoptikumo kalėjimo projektą pritaikyti bibliotekoms 1835 m.“ (Prizeman 2011), mat, anot jo, nebuvo galima abejoti didžiuliu stebėjimo teikiamu pranašumu ir jo nepritaikyti centrinei objekto erdvei.

Vienas geriausių iliustratyvių šio principo taikymo pavyzdžių – dabartinis Britų muziejus, kurio centre – 1850 m. Sydney Smirke suprojektuota skaitykla. Skaitykla, apvalios formos jos erdvė, buvo suprojektuota vidinio kiemo vietoje ir perdengta kupolu, kuriam įkvėpimo buvo semtasi iš Romos Panteono. Revoliucingai išplanuotoje erdvėje, nepadalintoje kolonų ar sienų, sutilpo beveik milijoninė knygų kolekcija (*pagal* Lehmann 2022: 44). Skaityklos kambario diametras buvo išties įspūdingas – 43 m., ją supo metalinės knygų lentynos. Tai buvo itin populiaris ir gausų lankytojų – tyrėjų, rašytojų – skaičių turinti viešoji erdvė. Tarp jos lankytojų – O. Wilde, G. Orwell, M. Twain, o 1867 m. Karlas Marxas joje parašė „Kapitalą.“ Visgi „daug lankytojų šią nepaprastai centruotą erdvę matė kaip pernelyg kontroliuojamą“ (*pagal* Lehmann 2022: 44), todėl 1997 m. buvo nutarta skaityklos funkciją perkelti į Nacionalinę britų biblioteką, o šią erdvę paversti ekspozicine muziejaus erdve. Nepaisant to, išties daug bibliotekų pritaikė šį radialinį planą, leidžiantį lengvai išdėstyti gausias knygų kolekcijas ir tuo pačiu sukuriant erdvę atvirą erdvę skaityklai. Tarp tokių bibliotekų pavyzdžių – Maughan biblioteka Londone, taip pat 1922 m. suprojektuota Stockholmo viešoji biblioteka – pirmoji biblioteka Švedijoje, kurioje buvo pritaikytas

atvirų knygų lentynų principas. Alvar'o Aalto 1924-1935 m. suprojektuota biblioteka Suomijoje, Viipuri mieste, taip pat iliustruoja panoptikumo principą, James Stirling'o 1964-1967 m. suprojektuota istorijos fakulteto biblioteka Kembridže, Jungtinėje Karalystėje, – taip pat.

Įdomi išimtis tarp bibliotekų, projektuotų iki 8-ojo dešimtmečio pradžios, – tai Lois I. Kahn 1965-1972 m. suprojektuota Philips Exeter Akademijos biblioteka Naujajame Hampšyre, JAV. Duris atvėrusi 1971 m., 1997 m. ši biblioteka Amerikos architektūros instituto buvo apdovanota „Dvidešimt penkerių metų“ apdovanojimu, skiriamu ne daugiau kaip vienam pastatui per metus. Šiame darbe mums reikšminga paminėti ne tiek konceptualų medžiagų panaudojimą ar įspūdi darančias pastato konstrukcijas, o bibliotekos išplanavimą. Architektas, priešingai, nei jo amžininkai, įspūdingą atriumą supančią erdvę, ignoruodamas panoptikumo principą, atidavė knygų lentynoms. Tokiu būdu, koncentrininiu ratu supanti erdvė – toliausiai nutolusi nuo atriumo, įsiterpusi tarp natūralios šviesios, sklindančios pro langą ir knygų lentynų, – buvo dedikuota skaitytojams.

L. I. Kahn meistriškai „išvertė“ bibliotekos planą, kai skaitytojai yra bibliotekininkų žvilgsnio perimetre, modelį. Argumentas, kad taip suprojektuota erdvė buvo skirta Akademijai, o ne plačiajai visuomenei, nepaaiškina neortodoksiško architekto sprendimo, juk minėta James Stirling'o biblioteka Kembridže, projektuota panašiu metu, taip pat buvo skirta akademiniai bendruomenei, visgi joje vis dar buvo išlaikytas atviros bet nuolatos stebimos bibliotekos modelis. Anot Lois I. Kahn, jo suprojektuota biblioteka iliustravo principą, kurį jis buvo kruopščiai išvystęs ir dažnai kartojęs savo paskaitose – aiškiai atskirtos pagrindinės erdvės nuo jas aptarnaujančių erdvių. Šiuo atveju – knygų lentynos yra aptarnaujančios erdvės, o natūralią šviesą turinčios skaitymo erdvės – pagrindinės.

Galimybė bibliotekai plėstis, analizuojant istorinių bibliotekų pavyzdžius, buvo sprendžiama įvairiai. Trejybės koledžo bibliotekos skaitykloje Dubline (pastatytoje 1732 m.) skliautuotos lubos atsirado po to, kai buvo nuspręsta lubas pakelti, norint sutalpinti daugiau knygų. Beinecke retų knygų ir rankraščių biblioteka, priklausanti Yale universitetui, suprojektuota 1960-1963 m., didžiąsias bibliotekos knygų saugyklas numatė požeminiame pastato aukšte, susijungiančias su retų knygų saugyklos kolona, veikiančia ir kaip papildoma stogo atrama. Tačiau kita vertus, bibliotekos pastaruosius keletą dešimtmečių išgyvena reikšmingą transformaciją – jos traukia lankytojus ne tik dėl sukauptų išteklių, bet taip pat ir dėl teikiamų paslaugų. Tai iš esmės keičia bibliotekų architektūrą.

2.4. SKAITMENINIS AMŽIUS IR POSLINKIS LINK MULTIFUNKCIONALUMO

Bibliotekos kaip knygų, o svarbiausia, žinių saugyklos era baigėsi skaitmeninio amžiaus aušroje. Internetas – kuris 1989 metais dėka Timo Bernerso-Lee išrastos pasaulinio žiniatinklio (*WWW*) sistemos tapo viešai prieinamas, o jo vartojimas gerokai išsiplėtė už karinių bei akademinų naudotojų ribų, – per pastaruosius keletą dešimtmečių atnešė reikšmingų pokyčių beveik visose kasdienio gyvenimo srityse. Išplito naudojimas paieškos sistemomis, socialiniais tinklais, kartu su mobiliaisiais telefonais išplito mobilusis internetas. Tačiau reikšminga paminėti, kad ši interneto vartojimo revoliucija nebūtų įvykusi, jeigu kiek anksčiau nebūtų įvykusios asmeninio kompiuterio revoliucijos, nutiesusios jai kelią.

Kompiuteris per gana trumpą laiką evoliucionavo nuo visą kambarį okupuojančios skaičiavimo mašinos (1960), iki asmeninio kompiuterio, 1981 m. pristatyto IBM ir nustačiusio asmeninio kompiuterio programinės ir techninės įrangos standartus. Būtent asmeninis kompiuteris – tai, jog technologija, leidžianti pasiekti *World Wide Web (WWW)* jau buvo vartotojų namuose – buvo tai, kas įgalino pokyčius. Staiga namuose mažoje kompiuterinėje dėžėje keletu klavišų paspaudimo pagalba galima buvo surasti daug – labai daug informacijos ir tą padaryti buvo galima labai greitai.

Pats žiniatinklio pavadinimas, dabar, tiesa, VLKK (valstybinė lietuvių kalbos komisija) pervadintas į *saityną* (žr. VLLK 2009), puikiai nurodo į tai, kaip internetas buvo matomas jo išpopuliarėjimo pradžioje. *WWW* – hipertekstinėmis nuorodomis tarpusavyje siejami visame pasaulyje laikomi dokumentai, failai ir teikiamos paslaugos, tačiau „*WWW* turinys yra ne tiek žinios (žinojimo rezultatai, naujienos), kiek informacija, duomenys ir paslaugos (tad jokia kita pasaulio kalba verčiant *WWW* nėra įvardijamas turinys)“ (VLKK 2009). Tad internetas, iš pradžių reprezentavęs naująją žinių saugyklą – XX-XXI a. viską apimančią Aleksandrijos biblioteką – žinių tinklą, dabar suprantamas kur kas tiksliau: žinios yra tik maža kruopelytė visos informacijos ir duomenų, pasiekiamų internetu. Nepaisant to, informacijos internete radimo galimybės, informacijos skaidos sparta ir naujumas, greitai nukarūnavo bibliotekas, dėl šios priežasties bibliotekos pradėjo keistis.

Keletą pastarųjų šimtmečių biblioteka, būdama knygų saugykla, architektams formulavo keletą problemų: visų pirma, kaip eksponuoti knygas, visų antra, kur projektuoti skaityklas ir kaip išspręsti skaitytojų judėjimą bibliotekoje, t.y. kur ir kaip išplanuoti skaityklas. Šie klausimai atitinkamai lėmė statišką architektūros koncepciją – pastatą, išpildantį pagrindines bibliotekos kaip

knygų saugyklos funkcijas. L. I. Kahn bibliotekos projektas – idealus tą iliustruojantis pavyzdys, mat biblioteka suprojektuota susikoncentruojant į pagrindinę jos funkciją, pastato konstrukcijos aiškiai apibrėžia ir padalina erdves, taigi kitokia erdvių konfiguracija praktiškai – bet tuo pačiu ir iš *principo* – nėra galima.

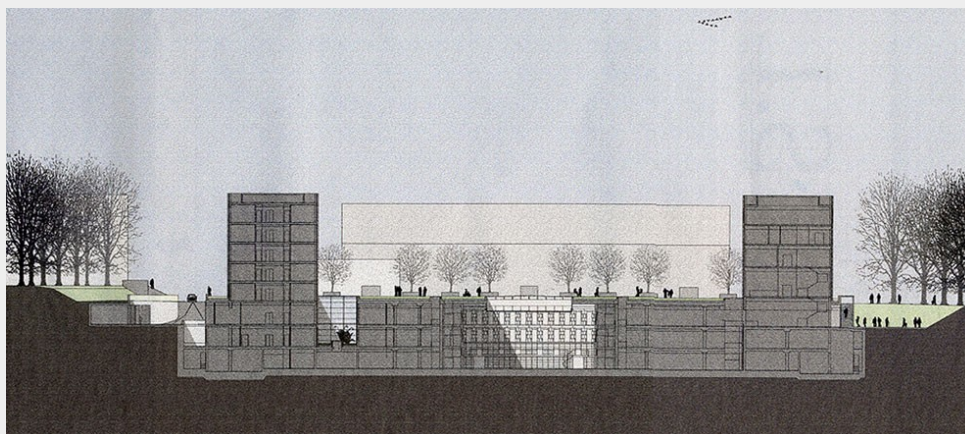
Tuo tarpu šiai informacijos talpyklos funkcijai tapus *vienai iš* bibliotekos atliekamų funkcijų, bibliotekos pastatą iš esmės buvo privalu pergaltoti. Kaip tas buvo padaryta ir tam, kad detaliau apžvelgtume šią bibliotekos funkcijos pokyčio kaitą, – toliau darbe analizuosime keletą vėliausių bibliotekos projektų, pradedant nuo projektų, realizuotų 2-ojo tūkstantmečio pirmajame bei antrajame dešimtmetyje, bei atskirai aptariant pačius naujausius žinomus bibliotekų projektus, įgyvendintus 2020 ar vėliau.

2.4.1. ĮGYVENDINTI BIBLIOTEKŲ PROJEKTAI: 1990-2024

Radikali konversija ir maksimaliai išnaudota požeminė erdvė: Saksonijos regiono ir universiteto bibliotekos pavyzdys (2002 m.)

Vienas labiausiai stebinančių 2-ojo tūkstantmečio bibliotekos pavyzdžių – Saksonijos regiono ir universiteto biblioteka Dresdene, Vokietijoje, duris atvėrusi 2002 m. Pati biblioteka susideda iš dviejų vienodo dydžio akmeninių blokų korpusų, pozicinuotų vienas priešais kitą pievelėje. Tarp šių korpusų pievoje – suprojektuotas stiklinis paviršius – tai centrinės skaityklos stoglangis. Skaitykla yra trijų aukštų požeminės bibliotekos, kuri driekiasi po veja per visą buvusios sporto aikštelės teritoriją, centre. Ši teritorija – tai buvusio futbolo stadiono (aikštelės) konversija.

Saksonijos regiono ir universiteto bibliotekos pjūvis

(Saxon State and University Library – Dresden, Germany 2022)

Saksonijos bibliotekoje saugoma daugiau kaip 5 mln. egzempliorių, ji yra išpūdingo 40 000 m² ploto, kurio mastas paslėptas po žeme. Analizuojant bibliotekos planus matoma, kad joje suprojektuota ne tik įvairių skirtingų mokymosi erdvių – klasių, grupinio darbo kambarių, konferencijų salių, – bet taip pat yra numatytos atskiros erdvės kompiuterių klasėms, o didžioji skaitykla suprojektuota darbui su kompiuteriu. Bibliotekos lankytojai dažnai apie ją atsiliepia kaip apie tobulą vietą susikoncentruoti – ir tai neturėtų stebinti, mat visas bibliotekos dizainas yra nukreiptas į vidinę erdvę ir maksimaliai atribotas nuo išorės dirgiklių, net pagrindinė skaitykla – po žeme, dengta stoglangiu, apsuptu dviejų bibliotekos korpusų, tarsi sargybiniai saugančių ją nuo išorinio pasaulio triukšmo.

Rampinis judėjimas, skrodžiantis informacinių medijų simbiozę viename pastate: OMA projektai (1989-2004 m.)

Reikšmingas įvykis tarp 2-ojo tūkstantmečio architektūrinių bibliotekų projektų – Sietlo viešoji biblioteka Vašingtono valstijoje (žr. PRIEDAS (ILIUSTRACIJOS): 4. „Sietlo viešoji biblioteka“), JAV. Biblioteka buvo suprojektuota 1999-2004 OMA bei LMN architektų. Tačiau, prieš detaliau apžvelgiant šį projektą, verta paminėti, kad ši biblioteka DNR dalinasi su anksčiau nerealizuotais OMA projektais: nerealizuotu projektiniu pasiūlymu Prancūzijos nacionalinei bibliotekai (1989) ir Jussieu universiteto bibliotekai (1992).

Jau tuo metu OMA kėlė klausimą, kaip apgyvendinti žinias ir informaciją skaitmeniniame amžiuje. Koolhaas pasirinko „abstraktyvią, beveik industrinę kalbą ir struktūrinę išraišką, paverčiančią apsilankymą bibliotekoje miesto patirtimi“ (Lehmann 2022: 98). Jussieu universiteto bibliotekos projekte OMA radikaliai perkonfigūravo tipišką bibliotekos išdėstymą: užuot sluoksniavę skirtingus pastato lygius, skirtingų lygių planai yra priversti susijungti kuriant vieną bendrą trajektoriją – rampinį judėjimą spirale. Anot pačių architektų, „toku būdu viena trajektorija kerta visą struktūrą kaip iškreiptas vidinis bulvaras. Lankytojas tampa Baudelaire'o *flâneur*, apžiūrinčiu ir suviliojamu knygų ir informacijos pasauliu bei miesto scenarijaus“ (OMA 1992). Pastatas turėjo tapti ne tiek išskirtiniu architektūriniu vietoženkliau, bet kurti tinklą – universiteto bendruomenės socialinį tinklą, skatindamas interakciją ir tyrinėjimą. Biblioteka turėjo tapti mini miesto modeliu, atkartoti miesto erdvių (aikščių, parkų, kavinių, parduotuvių) įvairovę ir įnešti šios įvairovės keliamą dinamiką.

Dar 1989 m. konkursiniame projekte skirtame Prancūzijos nacionalinei bibliotekai, OMA architektai teigė: „šiuo metu, kai atrodo, kad elektronikos revoliucija ištirpdys visa, kas kieta – panaikins bet kokį susikaupimo ir fizinio įsikūnijimo poreikį – įsivaizduoti galutinę biblioteką

atrodo absurdiška“, todėl „šio projekto tikslas – atleisti architektūrą nuo atsakomybės, kurios ji nebegali išlaikyti, ir agresyviai tyrinėti šią naują laisvę. Tai leidžia manyti, kad, išsilaisvinus nuo ankstesnių įsipareigojimų, paskutinė architektūros funkcija bus simbolinių erdvių, kuriose telpa nuolatinis kolektyviškumo troškimas, kūrimas“ (OMA 1992). Laikydami šios idėjinės nuostatos, jie pasiūlė sukurti įvairias mažesnes bibliotekas, esančias viename pastato apvalkale, tokia biblioteka buvo įsivaizduojama kaip vientisas informacijos blokas, iš kurios buvo išskrodžiamos tuštumos, sukuriančios viešąsias erdves. Anot S. Lehmann, olandų architektai šiais projektais „buvo priešakyje permąstant ir naujai apibrėžiant tai, kas yra biblioteka“ (Lehmann 2022: 98).

Kaip tai įvardija patys architektai, Sietlo bibliotekos projekte „OMA siekia iš naujo apibrėžti biblioteką kaip įstaigą, kuri nebėra išskirtinai skirta knygai, o kaip informacijos saugyklą, kurioje visos reikšmingos medijos formos – naujos ir senos – pateikiamos vienodai ir įskaitomai. Amžiuje, kai informacija gali būti pasiekama iš bet kur, būtent medijų vienalaikiškumas ir (kur kas svarbiau) jų turinio kuratorystė nulems bibliotekos gyvybingumą“ (OMA 1999). Bibliotekos programoje jie dėstė: „nebent biblioteka visa širdimi pavirsta informacijos saugykla (agresyviai organizuojančia visų turimų technologijų, skirtų informacijai rinkti, kondensuoti, platinti, „skaityti“ bei manipuliuoti sambūvi), jos neabejotina ištikimybė knygai sumenkins bibliotekos patikimumą potencialios apoteozės momentu“ (OMA 1999: 10). Tad architektai išsikėlė užduotį suprojektuoti – dar kartą – medijų simbiozę viename pastate.

Architektai, visų pirma, siekė išsiaiškinti bibliotekos vykdomų programų bei medijų gausą. Jie išskyrė penkias „stabilias“ programines grupes (tokias, kaip automobilių stovėjimo aikštelė, personalo patalpos, susitikimų erdvės, knygų spiralė, bibliotekos vadovybės patalpos) ir keturias „nestabilias“ grupes (tokias, kaip vaikų žaidimų erdvės, bibliotekos „gyvenamasis kambarys“, daugiausia judėjimo turinti erdvė, skaitykla). Kiekviena sritis buvo architektūriškai apibrėžta ir pritaikyta tam, kad joje galima būtų vykdyti numatytą veiklą, skirtingų veiklų erdvės skiriasi dydžiu, lankstumu, cirkuliacija, palete ir struktūra. Jie pagaliau įgyvendino daugiau kaip prieš 10 metų sukurtą knygų spiralės idėją – erdvę knygoms, kuri veikia kaip informacijos bulvaras, besitęsiantis per keturis aukštus judėjimas nuožulnia plokštuma kylant į viršų link naujų resursų.

Daugiausia judėjimo turinti erdvė, OMA vadinama „maišymosi kamera“ (ang. *mixing chamber*), buvo suprojektuota trečiame pastato aukšte. Ši erdvė – tai maksimalios bibliotekininko ir skaitytojo sąveikos vieta – mainų erdvė, salė, skirta informacijai, skirta patenkinti esminį (nors dažnai ir apleistą) ekspertų tarpdisciplininės pagalbos poreikį (pagal OMA 1999). Atidarius biblioteką 2004 m., Knygų spiralės 6 233 knygų lentynose, buvo 780 000 knygų, bet ateityje buvo numatoma, kad jų skaičius gali padidėti iki 1 450 000, – ir visos šios knygos turėjo sutilpti nepridedant daugiau knygų lentynų. Anot S. Lehmanno, „Sietlo biblioteka pristato naują požiūrį į

tai, kaip žmonės ir informacija yra sujungiami ir turėjo didžiulį poveikį architektų ir bibliotekų vadovų požiūriui į bibliotekų – ypač viešųjų bibliotekų – projektavimą“ (Lehmann 2022: 99).

Biblioteka įspūdžiui kurti: Tianjin Binhai (2017 m.) ir Pekino (2024 m.) viešosios bibliotekos pavyzdžiai

Tianjin Binhai biblioteka Kinijoje, duris atvėrusi 2017 m., pasižymi ryškiu eksterjero ir interjero kontrastu. Iš išorės – tai taisyklingos stačiakampio gretasienio formos dėžė. Viduje – raibuliuojanti parametrinio dizaino elementais apipavidalinta didžioji skaitykla. S. Lehmann Tianjin Binhai biblioteką įvardija kaip tokią, kurios interjeras yra „vienas įspūdingiausių bei radikaliausių per pastaruosius dvidešimt metų“ (Lehmann 2022: 194). Anot jo, MVRDV „sugebėjo sukurti visiškai naują bibliotekos patirtį bibliotekos viduje: raibuliuojanti kaskadinių knygų lentynų banga driekiasi nuo grindų iki lubų. Šios knygų spintos sukasi aplink šviečiančią „Akį“, uždara sferą, kurioje yra auditorijos erdvė“ (žr. *ten pat*).

Biblioteka yra penkių aukštų pastatas, jos bendras planas didesnis nei 33 000 m². Pirmuosiuose dviejuose aukštuose daugiausiai yra skaityklos, knygų saugyklos bei poilsio zonos. Viršutiniuose aukštuose yra posėdžių salės, biurai, kompiuterių ir garso erdvės.

Iš pirmo įspūdžio biblioteka, rodos, sukurta įspūdžiui daryti Instagramo amžiuje, nes jos didžioji skaitykla – erdvė, kurioje nėra darbo stalų, įspūdį keliantys laiptai – nepritaikyti neįgaliųjų judėjimui, taigi, didžioji skaitykla nėra visiems vienodai prieinama, be to – didžioji dalis matomų knygų iš tiesų tėra knygų *butaforija*, skirta būtent *įspūdžiui* kurti. Taip pat, nors didžioji skaitykla teoriškai suskaidyta į tris darbinės zonas – bendravimo, galvojimo ir stebėjimo – , praktiškai šios zonos erdvėje atskirtos tik turėklais, todėl kaip skirtingo tipo erdvės vargu ar gali funkcionuoti.

Visgi detaliau paanalizavus bibliotekos planus galima įžvelgti ir praktiškai pritaikomas erdves. Už įmantriosios skaityklos sienų, slepiasi skaityklos su bibliotekoms įprastais darbui patogiais stalais, susitikimų kambariai ir pan. Visgi architektai patys kalbėdami apie bibliotekos didžiąją skaityklą ją apibūdina kaip „miesto kambarį“, pastato „akį“, kurioje galima į kitus pasižiūrėti ir save parodyti (MVRDV 2017). Toks pagrindinės skaityklos traktavimas suteikia jai labai neįprastą prasmę – skaitykla daugiau yra kaip erdvė, vieša erdvė, jos chrestomatinė funkcija, sukurti darbinę atmosferą, yra visiškai nustumiamą į paraštes.

Be to, gerbiant architektus reikėtų paminėti, kad galutinis projekto variantas, biblioteka, kokią ją matome šiandieną, ne visiškai atitiko architektų biuro viziją. Kaip *archdaily.com* įvardijo patys architektai: „įtemptas statybų grafikas privertė atsisakyti vienos esminės koncepcijos dalies: prieigos prie viršutinių knygų lentynų iš patalpų, esančių už atriumo. Šis pakeitimas buvo atliktas

lokaliai ir nepaisant MVRDV nuomonės, todėl šiuo metu neįmanoma pasiekti viršutinių lentynų. Visa bibliotekos vizija gali būti įgyvendinta ateityje, tačiau iki tol viršutinėse lentynose knygoms reprezentuoti buvo atspausdintos perforuotos aliuminio plokštės“ (MVRDV 2017).

2024 m. buvo užbaigta Pekino viešoji biblioteka, kurios autoriai – Snøhetta architektų biuras. Projekte itin akcentuojamas dėmesys santykiui su gamta: bibliotekoje yra didžiausia pasaulyje skaitykla su klimato kontrole, bibliotekos centre suprojektuotas 16 m. aukščio forumas, kurio išlenktų laiptų terasos atkartoja netoliese esančios Tonghui upės kraštovaizdį. Kaip išsireiškia viena autorė, aprašanti šį naująjį projektą, šis „vidinis kraštovaizdis yra po baldakimu primenančiu stogu, įkvėptu ginkmedžių medžių, įnešdamas dienos šviesos per mažas angas tarp žiedlapių. Tikri ginkmedžiai prie įėjimų dar labiau sustiprina natūralią atmosferą, švenčiant Pekino paveldą integruodami skaitymą, atlikimo meną ir kraštovaizdį.“ (Crook 2024).

Visgi analizuojant bibliotekos planus neapleidžia jausmas, kad Kinijoje vis dar projektuojamos bibliotekos, kurios, nors ir vizualiai yra be galo gražios, tačiau tai – tas pats versijavimas Vakarų pasaulyje jau apleisto panoptikumo principo. Įspūdingos skaityklos yra plačios erdvės, kurioje nėra galimybės pasislėpti nuo bibliotekininko žvilgsnio. Bibliotekoje nėra skiriamas dėmesys individualaus darbo kambariams ar mažesnių erdvių projektavimui, erdvių įvairovei ar plačiam spektrui funkcijų įkomponuoti, kurios išpildytų vietinės bendruomenės poreikius.

Bendruomeniškumo bei projektavimo garsui pavyzdys: Aalst utopija (2018 m.)

Aalst mieste, Belgijoje, 2018 m. duris atvėrė KAAN architektų suprojektuota miesto biblioteka – menų akademija. Šis miestas nėra itin didelis gyventojų skaičiumi – jis turi 90 tūkst.

gyventojų populiaciją. Nauja biblioteka turėjo visapusiškai įsipinti į istorinį ir urbanistinį miesto audinį – ji šliejasi prie 1880 m. pastatytos raudonų plytų mokyklos, skirtos karių vaikams, yra istorinėje miesto dalyje.

Architektai pasirinko Thomo More'o „Utopiją“ kaip pavadinimą šiam naujam miesto objektui – pasirodo, šią knygą pirmą kartą išspausdino būtent Aalst miesto pilietis Dirk Martens. Terminas utopija, anot architektų, taip pat turi nurodyti į be galo tamprų ryšį tarp miesto gyventojų ir miesto struktūros (žr. KAAN Architecten 2018). Naujai suprojektuotame pastate numatoma daug naujų funkcijų: skaitymo kavinė, auditorija, pirmuose dvejuose pastato aukštuose įkurta Menų akademija, jai suprojektuotos baletų salė, repeticijų studija, mokymosi erdvės. Didelis dėmesys skirtas pastato akustikai: užtikrinta, kad bibliotekos skaityklos tyla nebus paveikta garsų, sklindančių iš šokių ir muzikos repeticijų salių.

Biblioteka simbolizuoja glaudų ryšį ne tik su miesto urbanistiniu bei architektūriniu audiniu – darniai įsirašo į istorinių gatvių išklotines, bet taip pat simbolizuoja ir glaudų ryšį su miesto bendruomene: 11.5 m aukščio knygų lentynos, besiremiančios į lubas, pripildytos knygų, dovanotų Aalst miesto gyventojų.

Multifuncionalumas – ateities bibliotekų kryptis

Stormen koncertų salė, biblioteka ir kultūros centras, realizuotas 2014 m., – tai projektas, skirtas sukurti naują kultūros kvartalą Bodø mieste, Norvegijoje, kurį sudaro du DRDH architektų pastatai, 6 300 m² biblioteka ir 11 200 m² trijų auditorijų koncertų salė. Be koncertų salių ir pagrindinės bibliotekos erdvės pastatas apima daugybę kitų bendruomenės funkcijų, tarp kurių ir pasirodymų erdvės, galerija, daugiafunkcinis bendruomenės kambarys ir kavinė. Bibliotekoje taip pat suprojektuoja vaikų žaidimų erdvę, o vaikų biblioteka suplanuota paskutiniame pastato aukšte, ramioje užuovėjoje nuo miesto šurmulio.

Helsinkio centrinė biblioteka Oodi, duris atvėrusi 2018 m., vizionieriškai iliustruoja ateities bibliotekos viziją, cituojant pačius architektus: „Oodi vieta priešais parlamentą buvo pasirinkta kaip simbolis santykių tarp vyriausybės ir gyventojų primenantis Suomijos bibliotekų įstatyme duodamą mandatą bibliotekoms skatinti mokymąsi visą gyvenimą, aktyvų pilietiškumą, demokratiją ir žodžio laisvę“ (ALA Architects 2018). Biblioteka turi atviro plano skaityklą viršutiniame aukšte, tačiau knygos čia užima tik trečdalį bibliotekos erdvės. Biblioteka reprezentuoja eksperimentavimo pavyzdį Suomijos bibliotekose, kai siekiant pasiūlyti naujų paslaugų, ne tik knygų išdavimą, bibliotekoje sumažinamas knygų lentynų kiekis, o bibliotekos erdvės čia papildomos kavine, restoranu, kino teatru, garso ir vaizdo įrašų studija ir kūrėjų erdve, viešu balkonu.

Priešingai nei Tianjin Binhai biblioteka Kinijoje, kur bibliotekos atriumas – intensyviausia ir judriausia bibliotekos erdvė buvo paversta skaitykla – Oodi bibliotekoje skaitykla nukeliama į trečią ir paskutinį pastato aukštą, žemesnius aukštus išnaudojant intensyvesnę žmonių srautą turinčioms funkcijoms – teatro salei, kavinei, restoranui ir pan. Pirmasis Oodi aukštas pratęsia lauko viešąją erdvę į vidinę viešąją erdvę. Architektų tikslas buvo padaryti visus bibliotekos funkcionalumus iš karto pastebimus, lengvai surandamus ir visiems prieinamus bei sukurti nekomercinę vidaus erdvę, atvirą visiems. Antrame pastato aukšte suprojektuotos individualaus bei komandinio darbo erdvės, įvairaus dydžio darbo kambariai, taip pat įrašų studija ir kūrėjų erdvės.

Oodi Helsinkio viešoji biblioteka

(Uusheimo 2018)

Skirtingoms funkcijoms reikalingos skirtingos atmosferos: Garcia Marquez bibliotekos Barselonoje pavyzdys (2022 m.)

Naujoji Garcia Marquez biblioteka Barselonoje, realizuota 2022 m., pasižymi intensyvia ir dinamiška architektūrine programa. Anot projekto autorių, biblioteka „veikia kaip tikras socialinis kondensatorius, kuris užfiksavo bei išplėtojo situacijas, skatinančias informacijos, mainų ir žinių kūrimo patirtį“ (SUMA Arquitectura 2022). Architektai bibliotekoje suprojektavo įvairios paskirties ir atmosferos erdves, kurias jie prilygina skirtingoms ekosistemoms: „Garcia Marquez bibliotekoje vienu metu siūlomos įvairios ekosistemos, atkuriančios sąlygas įkvėpti gryno oro (antrojo aukšto agora), sąlygas susibūrimams (pirmajame aukšte esantis idėjų forumas), sąlygas filmavimo studijos ar teatralizuotos ceremonijos (išplečiamoje daugiafunkcinėje erdvėje pirmajame aukšte), sąlygas skaitymo tarsi namuose, sąlygas netikėtų susitikimų (centrinių laiptų erdvė) ir t.t. Tokiu būdu, susikaupus įvairioms ekosistemoms, viešoji biblioteka sukonfigūruojama kaip jauki erdvė, kurioje kiekvienas gali rasti savo vietą, savo kampelį. Biblioteka yra kiekvieno namai“ (SUMA

Arquitectura 2022).

Konstrukcijoje aplink tris trikampes vertikalias medienos šerdis, kuriose yra bibliotekos liftai, san. mazgai, atriumas, pakaitomis kuriamos dvi aiškiai atskirtos erdvinės tipologijos, kurias aiškiai apibrėžia jų funkcija. Pirma – tai uždaros erdvės, skirtos reikliausioms akustiškai veikloms, tokioms kaip daugiafunkcinis kambarys, radijas, grupinio darbo kambariai, vaikų zonos, laboratorijos. Antra – tai atviros erdvės, sukuriančios erdvumo bei lengvumo išpūdį, kuriose skleidžiasi pagrindinės bibliotekos programos, pavyzdžiui, jose vyksta konsultavimasis, skaitymas, studijavimas. Čia verta pacituoti pačius architektus, glaustai nusakančius savo projekto esmę: „Mes suprantame, kad bibliotekos yra viešosios erdvės paradigma, tapusi socialiniu katalizatoriumi ir kondensatoriumi. Mūsų požiūriu, bibliotekų aktualumas yra pagrįstas ne programomis ir veikla, kurios jose yra ir gali vykti bet kur kitur, o unikaliu erdvinio intensyvumu, jų, kaip ekosistemos, savybėmis. Taigi darome prielaidą, kad apskritai bibliotekos architektūra (struktūra, fasadas ir kt.) yra tiesiogiai susijusi su baldais, programa, kolekcija ir vartotojais“ (SUMA Arquitectura 2022).

Garcia Marquez biblioteka

(Granada 2022)

2.4.2. PASTEBIMOS TENDENCIJOS

Apibendrintai galima pažymėti, kad bibliotekų planas drastiškai pasikeitė – vis didesnės knygų saugyklos projektuojamos po žeme, vis daugiau dėmesio skiriama skirtingų darbo vietų kūrimui – grupinio darbo kambariams, kompiuterių klasėms, individualaus darbo kambariams, klasėms, projektuojami konferencijų korpusai, laboratorijos ir pan. Visa tai gali būti nulemta keleto momentų. Viena vertus, knygų duombazės leidžia lengvai naršyti knygų resursus, dėl to nebelieka poreikio visą turimą kolekciją kuo atviriau eksponuoti. Kita vertus, pati visuomenė ir jos poreikiai smarkiai pasikeitė – į biblioteką ateinama nebe vien knygos, tačiau biblioteka – tai ir visiems atviras darbo kambarys, erdvė, kurioje lengva susikoncentruoti, ar lengva susitikti bendram darbui, tai bendruomenės centras.

Įdomu atkreipti dėmesį į tai, kad, rodos, skirtingose bendruomenėse bibliotekai suteikiamas skirtingas mandatas. Iš anksčiau išnagrinėtų pavyzdžių galima išvelgti tendenciją, kad mažesnės bibliotekos, ar bibliotekos esančios mažesnėse bendruomenėse, įgauna vis ryškesnį vaidmenį tų bendruomenių gyvenime, jose apjungiamo vis platesnis spektras funkcijų. Dėl to apibendrinimui, galima pacituoti ir amerikiečių architektą Craid Dykers, kuris sako: „Mes įsivaizduojame, kad bibliotekos ribos ir toliau skleisis į ją supančią aplinką, ir bibliotekos, savo ruožtu pradės įgyti vietas, kurioje jos yra, savybes. Kadangi kviečiame miesto ir gamtos aplinką, naujas bendruomenes ir įvairesnes žinių kūrimo ir saugojimo formas į bibliotekos aplinką, bibliotekų fizinės ir eksperimentinės savybės būtinai keisis. Kaip nėra dviejų visiškai vienodų rajonų, taip ir neturi būti dviejų identiškų bibliotekų“ (Craid Dykers, 2021). Kitaip tariant, bibliotekos vis glaudžiau siejasi su jas supančia aplinka – fizine, kultūrine, vis glaudžiau šliejasi prie vietos bendruomenių poreikių, jas tenkindamos.

2.5. DI KAIP „NAUJA“ VISUOMENĖS POREIKIUS KEIČIANTI TECHNOLOGIJA

Europos Parlamento puslapyje pateikiamas toks dirbtinio intelekto apibrėžimas: „dirbtinis intelektas (DI) tai mašinos gebėjimas, kuris yra panašus į žmonių galimybes, tokias kaip argumentavimas, mokymasis, planavimas ir kūrybiškumas. DI leidžia techninėms sistemoms suvokti savo aplinką, susitvarkyti su tuo, ką suvokia, ir išspręsti problemas, siekiant konkretaus tikslo. Kompiuteris priima duomenis (jau parengtus ar surinktus per savo jutiklius, pavyzdžiui, vaizdo kamera), juos apdoroja ir reaguoja“ (žr. 2023 [2020]: *Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis*

naudojamas?). DI nėra nauja technologija. Pirmieji DI tyrimai pradėti dar 1956-1970 m., tačiau didysis šios technologijos proveržis įvyko palyginus visai neseniai.

Nuo 1990 m. prasidėjo DI tyrinėjimo antrasis etapas: vėl susidomėta technologija, įvyko mašininio mokymosi proveržis, kai kompiuteriai pagaliau pradėjo mokytis iš sukauptų duomenų ir atlikti įvairias užduotis. 2010 m. prasidėjo gilaus mokymosi (ang. *deep learning*) era, įvyko proveržis kuriant sudėtingus skaičiavimus galinčius atlikti tinklus, pavyzdžiui, apdoroti natūralią žmonių kalbą, vairuoti automobilį, atpažinti vaizdus ir pan.

Pastaraisiais metais DI pritaikymas plačiai išplito. Dirbtinio intelekto technologijos tapo vis plačiau taikomos versle, transporto srityse ir kasdieniniame gyvenime. To net nepastebėdami, tačiau su DI susiduriame jau kiekvieną dieną: apsipirkdami internetu, gaudami suasmenintas reklamas ar prekių rekomendacijas, naudodamiesi internetinėmis paieškų sistemomis, versdami tekstą į kitą kalbą, kino teatre skaitydami subtitrus ir pan. Dirbtinis intelektas tapo ES prioritetu bei „yra laikomas svarbiausiu visuomenės skaitmeninės transformacijos momentu“ (žr. 2023 [2020]: *Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis naudojamas?*).

Nors be galo spartaus technologinio progreso ir DI vystymosi greičio sunku numatyti, kokią įtaką iš tiesų ši technologija vaidins netolimoje ateityje, bet plačiai priimta nuomonė (ar įsitikinimas), jog DI pakeis beveik visus gyvenimo ir ekonomikos aspektus. Gamyboje tikimasi, jog DI padės padidinti gamybos efektyvumą, sveikatos sektoriuje bandoma DI ištreniruoti teikti individualią diagnostiką, žemdirbystės sektoriuje tikimasi, jog robotai padės prižiūrėti laukus, kad dirbtinis intelektas galėtų iš anksto įspėti apie stichines nelaimes ir leisti veiksmingai pasirengti bei sušvelninti galimus padarinius. Architektūros sektoriuje permainingos taip pat numanomos, tikėtina, kad DI suoptimizuos kūrybingumo nereikalaujančius architekto darbus (tokius, kaip standartinis patalpų išplanavimas ar pan.), tokiu būdu architektams palikdamas tik kompleksiškas ir kūrybingumo reikalaujančias užduotis. Šį sąrašą galima būtų tęsti ir tęsti, tačiau viena yra aišku – dirbtinis intelektas be jokios abejonės bus naudojamas vis plačiau, tai lems tai, jog darbo rinkoje keisis poreikiai, tad idėja „mokytis visą gyvenimą“ taps nebe poetiniu lozungu, o konkurencingumo vienu iš pagrindinių variklių. Specialistai, kurie sugebės prisitaikyti prie technologinės pažangos, galbūt net persikvalifikuoti reaguodami į ją, turės didesnius šansus sėkmingai karjerai.

Apžvelgiant bibliotekų programas, nemažoje dalyje jų jau pastebima ta pati tendencija – skatinti mokymąsi visą gyvenimą. Tai ypač aiškiai yra išreikšta skandinavijos šalių bibliotekų programose. Peržvelgus *Scandinavian Public Library Quarterly*, periodinio bibliotekos leidinio, leidžiamo Suomijoje, Norvegijoje, Danijoje bei Švedijoje nuo 1968 m. iki pat dabar, archyvuose, aiškiai galima pamatyti, jog bibliotekos save mato kaip bendruomenių centrus, skatinančius mokymąsi visą gyvenimą, sukuriančios prieigą prie naujausių technologijų, pavyzdžiui, 3D

spausdintuvų, bibliotekos taip pat išvelgia, kaip prasmingai jose galėtų pasitarnauti DI, pavyzdžiui, padedantis rūšiuoti leidinius ar sugrąžinti juos į savo lentynas, bibliotekininkams išėjus namo. Leidinys, kuriame mokymasis visą gyvenimą buvo pagrindinė tema, buvo išleistas dar 2012 m., tad pasaulio bibliotekų kontekste – ši tema nėra nauja. Net ir Las Vegaso bibliotekos šūkis, skamba taip: „Skatinti mokymąsi visą gyvenimą, įkvėpti transformuojantiems tyrimams, bei sujungti įvairias bendruomenes“ (ang. „*Graduate lifelong learners, inspire transformative research, and connect diverse communities*“ (Lehmann 2022: 95 psl).

Nepaisant to, ši ateities bibliotekų vizija – tai gairė, kuria siekiama sekti, tačiau toli gražu tai nėra naujas bibliotekų funkcijas apibendrinantis standartas. Dėl to šia tema dar plačiai kalbama, pavyzdžiui, „Watsonas įtaria, kad per ateinantį dešimtmetį biblioteka ir toliau plės savo, kaip nemokamo edukacinio šaltinio, skirto visų gyventojų mokymuisi visą gyvenimą, vaidmenį, imdama si iniciatyvų, skirtų netradiciniams bibliotekos lankytojams, veikdama kaip „nuostabus visuomenės ekvalaizeris“. Tai reiškia, kad ateities biblioteka yra ne tik estetinis ar urbanistinis teiginys, bet ir politinio planavimo pareiškimas apie mūsų viešųjų įstaigų ir erdvių dilemą“ (Lehmann 2024: 224). Tad apibendrinant galima teigti, kad, nors „bibliotekos bėgant metams gal ir keitėsi (...) tačiau žinių saugyklos poreikis išlieka“ (Krasner-Khait 2001). Žinių saugykla šiuo atveju – tai ne tik knygos, tai ir medijos bei naujausios technologijos, ir žinios, kodėl ir kaip jomis reikia naudotis.

3. ATVEJO PAIEŠKA

3.1. SOCIALINĖS ATSKIRTIES STUDIJA: PREVENCIJOS, PRIE KURIOS GALI PRISIDĖTI VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS, SVARBA

2022 m. atlikta ir „Kurk Lietuvai“ pristatyta socialinės atskirties Lietuvoje situacijos analizė nurodo, kad 24,5 % Lietuvos populiacijos yra socialinės atskirties ar skurdo rizikoje, ir „Europos Komisija įvardija šias problemas kaip didžiausius iššūkius, su kuriais susiduria Lietuva“ (Adamonė, Dudutytė 2022: 6). Analizėje apžvelgiama atskirtis kylanti iš socioekonominės padėties. Atskirtis čia apibrėžiama kaip nuokrypis „nuo gyvenimo kokybės standarto, kuris yra priimtinas visuomenėje. Atskirtis rodo, kiek žmonių gyvena visuomenės pakraščiuose naudojant tokius gyvenimo kokybės rodiklius kaip nedarbas, iškritimas iš švietimo sistemos, įsitraukimas į nusikalstamas veikas, sirgimas priklausomybių ligomis ir kt.“ (Adamonė, Dudutytė 2022: 6).

Darbo autorės nurodo, kad, „nors mokslinė literatūra identifikuoja, kad asmenų gyvenimo kokybės rodiklių rezultatai tokiose srityse kaip akademiniai pasiekimai, aukštojo mokslo siekimas, darbingumo statusas, profesinė pozicija, finansinis saugumas ir kt. koreliuoja su asmens socialine kilme, t. y. su tuo, kokioje socioekonominėje padėtyje buvo asmens šeima to asmens ankstyvosios socializacijos metu – vaikystėje. (...) Lietuvoje trūksta duomenų sekančių asmens socialinės kilmės santykių su įvairiais gyvenimo kokybės rodikliais, todėl yra sudėtinga įvardinti su šiais kintamaisiais susijusias koreliacijas“ (Adamonė, Dudutytė 2022: 7). Nepaisant to, „artimiausia alternatyva socialinės kilmės kintamajam yra asmens gyvenamoji vieta, t. y. duomenys apie tai, ar asmuo gyvena kaime, miestelyje ar mieste“, nes „gyvenamoji vieta Lietuvoje stipriai koreliuoja su socioekonominė padėtimi, todėl dėl duomenų, apie socialinę kilmę“ (Adamonė, Dudutytė 2022: 7).

Šioje socialinės atskirties Lietuvoje situacijos analizėje apžvelgiama keletas rodiklių: gyvenimo kokybės indeksas, skurdo rizikos lygis, vidutinės disponuojamos pajamos per mėnesį namų ūkiui, 2021 m. vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio skirtumai Lietuvos miestuose, švietimo sistemos rezultatų netolygumas, jaunuolių nedalyvavimas švietimo sistemoje, jaunuolių įsitraukimas į neformalųjį švietimą, jaunuolių nedarbo lygis. Analizėje pastebima, „kad „socioekonominė nelygybė pasireiškia ne tik tarp skirtingo tipo gyvenamųjų vietų – didžiųjų miestų ir kaimų – bet ir tarp 10 didžiųjų Lietuvos miestų skirtinguose regionuose. (...) Didžiausia vidutinė alga buvo mokama Vilniaus (1060.7 euro) ir Kauno (964.5 euro) apskrityse, o mažiausios Utenos

(825.5 euro) ir Alytaus apskrityse (801.3 euro)“ (Adamonė, Dudutytė 2022: 11). Lyginant 18-24 metų jaunuolių, neįgijusio vidutinio išsilavinimo ir nesimokančio, nedarbo lygį Lietuvos miestuose, Lietuvos Respublikos vidurkis 7.1% yra viršijamas Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Panevėžio ir Utenos apskrityse (žr. Adamonė, Dudutytė 2022: 15).

Darbo autorės pabrėžia, jog LR teisiniuose aktuose šiuo metu įvertintos priemonės socialinės atskirties mažinimui nėra pakankamos: „trūksta politinių priemonių, kurios tikslingai veiktų ties socialinės atskirties prevencija: išdėstytą planą ankstyvajai intervencijai, kad socialinėje rizikoje esantis asmuo nepatektų į socialinę atskirtį“ (Adamonė, Dudutytė 2022: 19). Toliau darbe nurodoma, kad viena iš tokių prevencinių priemonių – tai bendrųjų kompetencijų puoselėjimas.

Bendrosios kompetencijos – tai tokie gebėjimai, kaip bendravimas žodžiu, darbas komandoje, derybiniai įgūdžiai, savęs pristatymas ir pan. Anot mokslinių tyrimų, kuriais remiamasi minėtoje studijoje, šie gebėjimai yra reikšmingi asmens gyvenimo kokybės rodiklių rezultatams. Cituojama Europos Komisijos ataskaita, kuri remiasi 34 akademiniais tyrimais duomenimis ir argumentuoja, jog „užklasinė veikla (kuri Lietuvoje būtų klasifikuojama neformalaus švietimo ar formalųjį švietimą papildančiomis veiklomis), vystanti socialinius ir emocinius įgūdžius, „gali pagerinti su socialine įtrauktimi susijusius rezultatus.“ Apskritai tyrimai rodo, kad yra keletas teigiamų asociacijų tarp įsitraukimo į tokias veiklas ir socialinės įtraukties“ (Adamonė, Dudutytė 2022: 20).

Bibliotekos galėtų tapti bendruomenės centrais, kurių viena iš misijų būtų kurti prevenciją socioekonominiai nelygybei Lietuvos miestuose ar kaimuose. Bibliotekos kaip informacijos, technologijos, saviugdos bei kultūros centras gali reikšmingai papildyti neformaliojo ugdymo laukę. Toliau darbe bus nagrinėjama Lietuvos bibliotekų sistema.

3.2. LIETUVOS BIBLIOTEKŲ SISTEMOS ANALIZĖ

Šiuo metu Lietuvos bibliotekų tinklą sudaro 90 bibliotekų ir organizacijų. Iš jų 15 – tai aukštųjų mokyklų bibliotekos, įsikūrusios didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose. 5 – apskričių viešosios bibliotekos, 55 – savivaldybių viešosios bibliotekos. Tarp kitų Lietuvos bibliotekų ir organizacijų – 9 bibliotekos, iš kurių net 8 yra įsikūrusios Lietuvos sostinėje.

Turtingiausias bibliotekomis – Vilnius. Vilniuje esama net 18 bibliotekų, tačiau pastebėtina, kad didelė jų dalis – tai specializuotos bibliotekos, kaip, pavyzdžiui, aklujų biblioteka, tautosakos instituto biblioteka ar universitetinės bibliotekos. Nors visos šios bibliotekos yra atviros

visuomenei, ne visos jų – viešosios bibliotekos. Pavyzdžiui, dauguma universitetinių bibliotekų yra skirtos tik jų akademinėi bendruomenei aptarnauti. Išimtis – mokslinės komunikacijos ir informacijos centras (MKIC) – Vilniaus universiteto (VU) bibliotekos padalinys Saulėtekio mokslo ir studijų slėnyje. Lietuvos kontekste tai yra viena naujausių ir moderniausių bibliotekų, atvira visuomenei ir prieinama visiems, ne tik VU mokslo bendruomenei.

Tačiau Vilnius Lietuvos kontekste yra išskirtinis, kituose miestuose dėl kur kas mažesnio jų dydžio bibliotekų skaičius kur kas mažesnis. Pavyzdžiui, Kaune esama 6 bibliotekų, iš jų 4 – aukštųjų mokyklų bibliotekos. Klaipėda, Panevėžys ir Šiauliai turi po 3 bibliotekas, iš kurių viena – priklausau auštajai mokyklai. Alytuje esama 3 bibliotekų – rajono bei savivaldybės. Kiti Lietuvos miestai turi po vieną biblioteką. Ši statistika svarbi paminėti dėl to, kad, kuo miestas mažesnis, tuo biblioteka įgauna reikšmingesnę vaidmenį to miesto gyvenime.

Atlikus detalesnę Lietuvos apskričių bei savivaldybių bibliotekų analizę (žr. Lentelė nr. 1), galima susidaryti vaizdą, kad Lietuvoje iš esmės stebimas bibliotekų atgimimas: nemaža dalis Lietuvos miestų ir miestelių investuoja į bibliotekų modernizaciją, naujų pastatų statymą. Bibliotekos perkeliamos į naujas patalpas, kai kuriais atvejais bibliotekos įsikelia į naujai suprojektuotus pastatus, dėl to, kad senosios patalpos yra moraliai pasenusios, kitaip tarus – nebefunkcionalios, nes ir bibliotekų funkcionalumas visuomenėje pasikeitęs. Pasikartojant, bibliotekos – tai nebe vien knygų saugyklos, jos tampa bendruomenių centrais, bibliotekose reikalingos įvairios paskirties patalpos – parodoms, susitikimams, vietinės bendruomenės dirbtuvėms ar panašiai.

Lentelė nr 1. „Apskritis ir savivaldybės bibliotekos su atnaujinimo datomis“

Miestas pagal dydį	Miestas	Gyv. sk. 2021 m.	Bibliotekos tipas	Pavadinimas	Pastatyt a/Įkurta	Atnau- jinta	Bibliotekos pastatas	Nauja
1	Vilnius	546155	Apskritis	Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka	1950	2019	Istorinis	☒
			Savivaldybės	Vilniaus miesto savivaldybės centrinė biblioteka		2015	Atskiras	☒
2	Kaunas	298753	Apskritis	Ažuolyno biblioteka		2024	Atskiras	☒
			Savivaldybės	Kauno miesto savivaldybės Vinco Kudirkos viešoji biblioteka		2020	Neatskiras	☒
3	Klaipėda	152008	Apskritis	Ievos Simonaitytės viešoji biblioteka	1950	2008	Istorinis	☒
			Savivaldybės	Klaipėdos miesto savivaldybės Imanuelio Kanto viešoji biblioteka	1974	2024	Istorinis	☒
4	Šiauliai	100653	Apskritis	Povilo Višinskio viešoji biblioteka	1950	2014	Atskiras	☒
			Savivaldybės	Šiaulių miesto savivaldybės viešoji biblioteka	1995	2008	Atskiras	☒
5	Panevėžys	89110	Apskritis	Gabrielės Petkevičaitės-Bitės		2006	Atskiras	☒

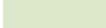
				viešoji biblioteka					
			Savivaldybės	Panevėžio Elenos Mezginaitės viešoji biblioteka	1999			Neatskiras	☐
			Savivaldybės	Panevėžio rajono savivaldybės viešoji biblioteka	1978			Atskiras	☐
6	Alytus	52727	Savivaldybės	Alytaus Jurgio Kunčino viešoji biblioteka		1993		Neatskiras	☐
			Savivaldybės	Alytaus rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2005		Neatskiras	☒
7	Marijampolė	36727	Savivaldybės	Marijampolės Petro Kriaučiūno viešoji biblioteka		2006		Atskiras	☒
8	Mažeikiai	33101	Savivaldybės	Mažeikių Henriko Nagio viešoji biblioteka		2016		Atskiras	☒
9	Jonava	27381	Savivaldybės	Jonavos rajono savivaldybės Grigorijaus Kanovičiaus viešoji biblioteka		2018		Istorinis	☒
10	Utena	25343	Savivaldybės	Utenos A. ir M. Miškinų viešoji biblioteka		2007		Naujas pastatas	☒
11	Kėdainiai	23461	Savivaldybės	Kėdainių rajono savivaldybės Mikalojaus Daukšos viešoji biblioteka		2014		Atskiras	☒
12	Telšiai	22642	Savivaldybės	Telšių rajono savivaldybės Karolinos Praniauskaitės viešoji biblioteka		2016		Neatskiras	☒
13	Ukmergė	21258	Savivaldybės	Ukmergės Rajono Savivaldybės Vlado Šlaito Viešoji Biblioteka		2020		Atskiras	☒
14	Tauragė	21203	Savivaldybės	Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešoji biblioteka	1931	2018		Atskiras	☒
15	Visaginas	19446	Savivaldybės	Visagino viešoji biblioteka	1979	1990		Neatskiras	☐
16	Plungė	17543	Savivaldybės	Plungės rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2012		Istorinis	☒
17	Kretinga	17249	Savivaldybės	Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešoji biblioteka	2018			Atskiras	☒
18	Palanga	16746	Savivaldybės	Palangos miesto savivaldybės viešoji biblioteka	1992	2018		Neatskiras	☒
19	Šilutė	15952	Savivaldybės	Šilutės rajono savivaldybės Fridricho Bajoraičio viešoji biblioteka		2006		Atskiras	☒
20	Radviliskis	15103	Savivaldybės	Radviliškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2006		Atskiras	☒
21	Gargždai	15065	Savivaldybės	Klaipėdos rajono savivaldybės J. Lankučio viešoji biblioteka	1976			Neatskiras	☐
22	Druskininkai	12908	Savivaldybės	Druskininkų savivaldybės viešoji biblioteka		2012		Atskiras	☒
23	Rokiškis	11770	Savivaldybės	Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešoji biblioteka		2019		Atskiras	☒
24	Elektrėnai	11255	Savivaldybės	Elektrėnų savivaldybės viešoji biblioteka	2007			Biblioteka ir kultūros centras	☒
25	Kuršėnai	10916	Savivaldybės	Šiaulių rajono savivaldybės Vytauto Vitkausko viešoji biblioteka		2020		Atskiras	☒
26	Biržai	10734	Savivaldybės	Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešoji biblioteka	1987	2007-2013		Istorinis	☒
27	Garliava	10366	Savivaldybės	Kauno rajono savivaldybės viešoji biblioteka	1986	2012		Atskiras	☒
28	Vilkaviškis	10286	Savivaldybės	Vilkaviškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka	1979	2001		Istorinis	☒

29	Jurbarkas	10186	Savivaldybės	Jurbarko rajono savivaldybės viešoji biblioteka	2013		Atskiras	☒
30	Grigiškės	9950	Savivaldybės	Grigiškių Biblioteka (Vilniaus miesto savivaldybės centrinės bibliotekos filialų)		2019	Atskiras	☒
31	Raseiniai	9865	Savivaldybės	Raseinių Marcelijaus Martinaičio viešoji biblioteka		2011	Atskiras	☒
32	Lentvaris	9713	Savivaldybės	Lentvario miesto biblioteka		2019	Atskiras	☒
33	Prienai	8796	Savivaldybės	Prienų Justino Marcinkevičiaus viešoji biblioteka		2011	Atskiras	☒
34	Anykščiai	8697	Savivaldybės	Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka	2013	2024	Atskiras	☒
35	Joniškis	8612	Savivaldybės	Joniškio rajono savivaldybės Jono Avyžiaus viešoji biblioteka	1940	2023	Neatskiras	☒
36	Kaišiadorys	8380	Savivaldybės	Kaišiadorių Jono Aisčio viešoji biblioteka	1978	2017	Atskiras	☒
37	Varėna	8202	Savivaldybės	Varėnos rajono savivaldybės viešoji biblioteka	1947	2003	Atskiras	☒
38	Naujoji Akmenė	7985	Savivaldybės	Akmenės rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2016	Atskiras	☒
39	Kelmė	7688	Savivaldybės	Kelmės rajono savivaldybės Žemaitės viešoji biblioteka	1978	?	Biblioteka ir kultūros centras	☒
40	Šalčininkai	6857	Savivaldybės	Šalčininkų savivaldybės viešoji biblioteka		2016	Biblioteka ir kultūros centras	☒
41	Pasvalys	6451	Savivaldybės	Pasvalio M. Katiliškio viešoji biblioteka		2019	Atskiras	☒
42	Kupiškis	6218	Savivaldybės	Kupiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2023	Istorinis	☒
43	Zarasai	6077	Savivaldybės	Zarasų rajono savivaldybės viešoji biblioteka	1973	2006	Viešoji biblioteka ir krašto muziejus	☒
44	Širvintos	5827	Savivaldybės	Širvintų r. sav. Igno Šeiniaus viešoji biblioteka	1977	2016	Neatskiras (kultūros centro pastatas, jame taip pat kavinė, kirpykla)	☒
45	Molėtai	5782	Savivaldybės	Molėtų rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2015	Kultūros centras, krašto muziejus ir biblioteka	☒
46	Kazlų Rūda	5590	Savivaldybės	Kazlų Rūdos Jurgio Dovydaičio viešoji biblioteka	1940		Atskiras	☒
47	Skuodas	5508	Savivaldybės	Skuodo rajono savivaldybės R. Granausko viešoji biblioteka	2023		Atskiras	☒
48	Šakiai	5462	Savivaldybės	Šakių viešoji biblioteka		2006	Atskiras	☒
49	Trakai	5426	Savivaldybės	Trakų rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2024 paskelbtas naujas projektas atnau-	Bus atskiras	☒

						jinimo		
50	Ignalina	5106	Savivaldybės	Ignalinos rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2008	Atskiras	☒
51	Pabradė	4918	Savivaldybės	Pabradės miesto biblioteka	1963	2018	Atskiras	☒
52	Nemenčinė	4831	Savivaldybės	Vilniaus rajono savivaldybės centrinė biblioteka, Nemenčinės miesto padalinys	2000		Neatskiras (Vilniaus krašto etnografinio muziejaus pastatas)	☒
53	Švenčionėliai	4748	Savivaldybės	Švenčionėlių miesto biblioteka	Kultūros centro pastatas pastatytas 1985	2023	Neatskiras (Švenčionėlių kultūros centras)	☒
54	Šilalė	4729	Savivaldybės	Šilalės rajono savivaldybės viešoji biblioteka	1937	Taip	Atskiras	☐
55	Pakruojis	4594	Savivaldybės	Pakruojo rajono savivaldybės Juozo Paukštelio viešoji biblioteka		1998	Neatskiras	☐
56	Švenčionys	4448	Savivaldybės	Švenčionių biblioteka		1944	Neatskiras	☐
57	Vievis	4311	Savivaldybės	Vievio m. Lazdynų Pelėdos biblioteka		2022	Kultūros centro pastatas	☒
58	Kybartai	4126	Savivaldybės	Kybartų miesto biblioteka		2022	Kybartų kultūros centras ir biblioteka	☒
59	Lazdijai	4016	Savivaldybės	Lazdijų rajono savivaldybės viešoji biblioteka		2008	Biblioteka ir kultūros centras	☒
60	Kalvarija	3982	Savivaldybės	Kalvarijos savivaldybės viešoji biblioteka		2002	Neatskiras	☒
61	Neringa	3609	Savivaldybės	Neringos savivaldybės Viktoro Miliūno viešoji biblioteka	-	-	Kuršių Nerijos istorijos muziejus ir biblioteka	-
62	Rietavas	3234	Savivaldybės	Rietavo savivaldybės Irenėjaus Oginskio viešoji biblioteka		2010	Atskiras	☒
63	Žiežmariai	3158	Savivaldybės	Žiežmarių padalinys, Kaišiadorių Jono Aisčio biblioteka		2015	Atskiras	☒
64	Birštonas	3072	Savivaldybės	Birštono viešoji biblioteka		2016	Atskiras	☒

 Atnaujinta 2020 ≤

 Atnaujinta 2015 - 2020

 Atnaujinta 2000 - 2015

Biblioteka naujame pastate arba buvo atnaujinta vėliau nei 2000 m.

Biblioteka yra senose, nemodernizuotose patalpose

Verta paminėti, kad tarp didžiųjų Lietuvos miestų, Alytus vienintelis miestas neturintis bibliotekai skirtą pastatą (žr. PRIEDAS (ILIUSTRACIJOS): „Didžiųjų Lietuvos miestų bibliotekos“). Šiuo metu Alytaus Jurgio Kunčino biblioteka įsikūrusi daugiaaukščio pastato, originaliai suprojektuoto kaip senelių globos namai (pagal Virbickienė 2004), pirmajame aukšte.

Vėliau darbe bus kiek detaliau aptariamas Alytaus atvejis, bei esamos bibliotekos situacija.

3.2.1. LYGINAMOJI ANALIZĖ 11 REALIZUOTŲ BIBLIOTEKŲ PROJEKTŲ

Verta paminėti ir detaliau aptarti keletą pasirinktų (žr. PRIEDAS (ILIUSTRACIJOS): „Naujausi bibliotekų projektai Lietuvoje: įgyvendinti“) naujausių įgyvendintų bibliotekų pavyzdžius. Tarp šių pavyzdžių nebuvo įtrauktos Vilniaus bibliotekos (išimtis padaryta Vilniaus universiteto mokslinės komunikacijos ir informacijos centro bibliotekai), kadangi Vilnius savo bibliotekų gausa (taigi ir bibliotekos vaidmeniu mieste) yra nuokrypis nuo Lietuvos vidurkio. Pasirinkta detaliau aptarti keletą naujausiai įgyvendintų projektų, taip pat įtraukiant naujai pastatytas bibliotekas mažesniuose miestuose, norint suprasti, kokias funkcijas šios bibliotekos atlieka.

Pavadinimas	Plotas, metai, autoriai	Dokumentų kiekis, lankytojų skaičius	Atstumas nuo miesto centro	Patalpos
Kauno apskrities viešoji Ažuolyno biblioteka	2024, rekonstrukcija Architektai: R.Grubinskas ir L.Amankavičiūtė. Pastato architektas B. Zabulionis.	 Dokumentų fondai: 1,7 mln. Skaitytojai (vartotojai): 8 tūkst. registruotų vartotojų, kasdien apsilanko daugiau kaip 320 lankytojų	22 min pėsčiomis (1,4 km)	Darbo ir mokymosi erdvės: kompiuterinės darbo vietos, individualaus darbo ir susibūrimų kambariai, kompiuterinė mokymų klasė. Laisvalaikio ir poilsio erdvės: dirbtuvės, kuriose yra lazerinio graviravimo įrenginys, siuvimo ir krašto apmėtymo mašinos, karščio presas, litavimo stotis, šlifavimo ir pjaustymo staklės, braižytuvas ir daugybė įrankių, poilsio oazės. Renginių erdvės: 142 vietų bibliotekos renginių salė, 50 vietų kamerinė renginių ir susitikimų erdvė, galerija. Skaitymo erdvės: vaikų ir jaunimo erdvė, periodika ir grožinė literatūra, teminė literatūra ir tylioji skaitykla.
Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka	Plotas: 1531 m ² 2014 realizacija, 2024 rekonstrukcija Architektai: G.Miknevičienė, V.Daunoras	 Dokumentų fondai: 45000 fiz. vnt. leidinių. Skaitytojai (vartotojai):	6 min pėsčiomis (450 m)	Skaitymo erdvės: abonementas, periodikos skaitykla, interneto skaitykla, fonoteka, vaikų literatūros ir edukacijos skyrius, krašto dokumentų ir kraštotyros skyrius. Bibliotekos rūsyje įkurta <i>Idėjų laboratorija: saviraiškos ir realizacijos erdvė</i> jaunimui ir visiems norintiems kurti. Čia galima rasti įrengtą profesionalią garso įrašų ir grafinio dizaino studiją.

Kupiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka	Nuo 1950 m. biblioteka veikė įsikūrusi sososios sinagogos pastate, kuris 2023 buvo rekonstruotas atkuriant pradinį pastat turį	 57698 fiz. vnt. (2020 m.) Skaitytojai (vartotojai): 2095 (2020 m.)	10 min pėsčiomis (700 m)	Skaitymo erdvės: abonementas, periodikos skaitykla, interneto skaitykla, audioteka, vaikų literatūros ir edukacijos skyrius. Bibliotekoje veikia knygų klubas, jaunųjų meškeriojų klubas ir pan.
Vievio daugiaviešoji kultūros centras ir biblioteka	2022 realizacija Architektė: Ieva Puidokaitė	 Dokumentų fondai: Skaitytojai (vartotojai):	6 min pėsčiomis (450 m)	Naujajame dviejų aukštų pastate atsirado vietos ir renginių salėms, ir bibliotekai, ir atskiroms studijoms. Pirmajame kultūros centro aukšte įsikūrė biblioteka su suaugusiųjų ir vaikų zonomis. Didžiąją pirmojo aukšto dalį užima didžioji renginių salė su scena ir grimo kambariais. Antrajame aukšte yra mažoji renginių salė, choreografijos salė, darbuotojų kabinetai.
Kretingos rajono savivaldybės M.Valančiaus viešoji biblioteka	2019 realizacija Architektas: Saulius Juškys	 Dokumentų fondai: 206294 fiz. vnt. (2023 m.) Skaitytojai (vartotojai): 6407 (2023 m.)	5 min pėsčiomis (350 m)	Darbo ir mokymosi erdvės: bibliotekoje yra įrengtos 4 individualaus darbo erdvės Renginių erdvės: 156 vietų konferencijų salė, 30 vietų susitikimų erdvė Skaitymo erdvės: kraštotyros ir informacijos skaitykla, medijų centras, periodikos skaityklos
Akmenės rajono savivaldybės viešoji biblioteka	2019 rekonstrukcija: nenaudojamas ir apleistas sovietmečio daugiabutis rekonstruotas ir pritaikyti bibliotekai	 Dokumentų fondai: 69687 fiz. vnt. (2023 m.) Skaitytojai (vartotojai): 1817 (2023 m.)	9 min pėsčiomis (650 m)	Bibliotekoje įrengtos naujos muzikos ir meno, interneto ir periodinių leidinių, užsienio kalbų, kraštotyros skaityklos, žaisloteka vaikams ir jaunimui skirta erdvė, modernia video, audio įranga aprūpinta konferencijų salė. Bibliotekos konferencijų centre organizuojami ir miesto renginiai, eksponuojamos meno kūrinių, fotografijų parodos. Veikia daiktų biblioteka, kurioje galima pasiskolinti teleskopą, mikroskopą, termokamerą, žiūronus, oro taršos matuoklį, klasikinę gitarą, momentinį fotoaparata, projektorių, molbertą, būgnus ir pan.
Birštono viešoji biblioteka	2016 rekonstrukcija	 Dokumentų fondai: 59328 fiz. vnt. (2023 m.) Skaitytojai (vartotojai): 1283 (2023 m.)	1 min pėsčiomis (27 m)	Bibliotekos paslaugos: skaityklos, abonementas, galima nemokamai naudotis internetu, kompiuteriais, klausytis audioknygų, grožinės literatūros, muzikos garso įrašų. Daiktų skolinimosi programa: galima pasiskolinti šiaurietiško ėjimo lazdas. Veiklos: bibliotekoje vykdomos biblioterpijos (terapijos knygomis) užsiėmimai. Technologijos: galimybė naudotis negatyvų ir nuotraukų skaitmeniniu 360 skeneriu, Web tipo FHD kamera, dronu, rašaliniu bei 3D spausdintuvu. Bibliotekoje yra robotikos laboratorija.
Jurbarko rajono savivaldybės viešoji biblioteka	2013 metais naujam gyvenimui prikeltas neatpažįstamai	 Dokumentų fondai: 205 100 fiz. vnt. (2023 m.)	9 min pėsčiomis (600 m)	Skaitymo erdvės: vaikų ir jaunimo erdvė, periodika ir grožinė literatūra. Viekia Lietuvos audiosensorinė biblioteka.

biblioteka	<p>pasikeitęs sovietinių laikų darželio pastatas, pritaikytas bibliotekai</p> <p>Architektai: Arnoldas ir Agnė Gabrėnai</p>	<p>👥 Skaitytojai (vartotojai): 5947 (2023 m.)</p>		<p>Mokoma medijų ir informacinio raštingumo.</p> <p>Bibliotekoje yra renginių salė, pasitarimų salė, nevyriausybinių organizacijų patalpa, žaisloteka, kompiuterių klasė.</p>
Druskininkų savivaldybės viešoji biblioteka	<p>2012 realizacija</p> <p>Architektės: Justina Padvarskaitė, Danutė Padvarskienė</p>	<p>📖 Dokumentų fondai: 121787 fiz. vnt (2023 m.)</p> <p>👥 Skaitytojai (vartotojai): 4414 (2023 m.)</p>	<p>20 min pėsčiomis (1,5 km)</p>	<p>Bendroji skaitykla, periodikos skaitykla, kompiuterių klasė.</p> <p>„Pastate nėra nei galerijos, nei renginių salės. Renginiams vykstant antrame aukšte (čia apsilanko net Šv. Kristoforo kamerinis orkestras), nėra jokios galimybės izoliuoti garso nuo kitų erdvių, todėl tai reikalauja kompromisų ir lankytojų tarpusavio sutarimo“ (pagal D. Čiupailaitė, M. Šiupšinskas)</p>
Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka	<p>Plotas: 3121 m²</p> <p>2007 realizacija</p> <p>Architektai: D. Trainauskas, D. Baliukevičius, V. Baksiene</p>	<p>📖 Dokumentų fondai: 129303 fiz. vnt. (2022 m.)</p> <p>👥 Skaitytojai (vartotojai): 2264 (2022 m.)</p>	<p>5 min pėsčiomis (400 m)</p>	<p>Skaitymo erdvės: abonementas, periodikos skaitykla, interneto skaitykla.</p> <p>Bibliotekoje veikia Europe Direct centras, kuris nemokamai konsultuoja ir pristato Europos Sąjungą, jos politiką ir vertybes visuose Europos kampeliuose, padeda gerinti piliečių suvokimą apie tai, kuo jiems naudinga ES.</p> <p>Bibliotekoje veikia Utenos jaunimo informacijos centras</p> <p>Skaitmeninių veiklų centras: centre įdiegtos virtualios realybės, 3D, robotų ir kitos interaktyvios edukacinės priemonės bei skaitmeninis turinys.</p> <p>Bibliotekoje veikia Utenos trečiojo amžiaus universiteto informacinis taškas, vyksta renginiai, mokymai, susitikimai.</p> <p>Bibliotekos antrajame aukšte įsikūrusi galerija.</p>
Mokslinės komunikacijos ir informacijos centras (MKIC) – VU bibliotekos padalinys Saulėtekio mokslo ir studijų slėnyje	<p>Plotas: 13 800 m²</p> <p>2012 realizacija</p> <p>Architektas: Rolandas Palekas</p>	<p>📖 Dokumentų fondai: atviruose fonduose daugiau kaip 170000 fiz. vnt.</p>	<p>1 val. 28 min. pėsčiomis (6,5 km)</p>	<p>MKIC dirba visą parą, be išėginių. Įrengta >800 darbo vietų. Galima naudotis specializuotomis skaityklomis, individualiomis darbo kabinomis, grupinio darbo ir seminarų kambariais, konferencijų sale, vaikų kambariu, specialiąja laboratorija su regos kompensacine įranga. Yra poilsio zonos, kavinė.</p>

Apibendrintai galima teigti, kad naujų bibliotekų erdvių programa susideda iš keturių pagrindinių dėmenų: erdvių skaitymui, erdvių darbui, erdvių susirinkimams ir erdvių veikloms. Aiškiai matoma, kad bibliotekos neapsiriboja tik knygų kolekcijomis, jose taip pat įrengiamos fonotekos, daiktų bibliotekos, žaislotekos, laboratorijos su moderniomis technologijomis, tokiomis kaip, pavyzdžiui, 3D spausdintuvai.

Analizuodami naujausias Lietuvos bibliotekas, t. y. tai, kaip jos veikia, ir kaip jos išsipaiso į urbanistinį audinį, sociologė Dalia Čiupailaitė ir architektas Matas Šiupšinskas išreiškė nusivylimą, kad, projektuojant bibliotekas bibliotekininkai paliekami nuošalėje: „daugumoje tyrinėtų bibliotekų architektą M. Šiupšinską nuvylė interjeras. Susidarė įspūdis, kad, projektuojant pastatus, bibliotekininkai buvo nuošalėje, o interjerui įrengti buvo panaudoti pinigų likučiai, nes didžioji lėšų dalis skirta statybai. Interjerams, architekto požiūriu, stinga stilistinio vientisumo. Juos užpildo baldų gamintojų projektuoti baldai“ (Tamošaitytė 2019: 44). Taip pat, nurodoma, kad „susidaro įspūdis, jog projektuoti pradama ne nuo skaitymo praktikų, nuo lankytojo, bet nuo pastato formos. Tada viduje pritrūksta inovatyvumo, skaitymo atmosferų kūrimo įvairumo. Architektų brėžiniuose galima pamatyti, jog skaityklose tiesiog pažymima, kad „čia bus lankytojai“, ir kone klasės principu pasiūloma sustatyti stalus, kėdes, lentynas. Tačiau pats bibliotekų personalas aktyviai prisideda, kurdamas, sociologės požiūriu, lankytojui patrauklius ir patogius interjerus“ (pagal. Tamošaitytė 2019: 44).

3.2.1.1. DRUSKININKŲ VIEŠOJI BIBLIOTEKA

Tarp D. Čiupailaitės ir M. Šiupšinsko 2018 m. analizuotų bibliotekų – ir naujoji, realizuota 2012 m., Druskininkų biblioteka. Straipsnyje apie Druskininkų biblioteką „Biblioteka priešistorinio gyvūno griaučiuose“, D. Čiupailaitė ir M. Šiupšinskas pažeria nemažai kritikos šiam projektui. Visų pirma, pastebima, kad tokiam reikšmingam miesto objektui pasirinkta netinkama vieta – nutolusi nuo miesto centro, sunkiai pastebima: „iš alėjos ar gatvės pusės akylesnis praeivis pamatys aklina geltoną pusapvalę sieną, nerodančią, kad už jos slepiasi reikšminga viešoji erdvė“ (Čiupailaitė, Šiupšinskas 2018: Biblioteka priešistorinio gyvūno griaučiuose).

Kitas svarbus momentas – garsas. Kaip jie nurodo, „garsas bibliotekose – reikšminga tema, reikalaujanti naujų architektūrinių sprendimų ir bibliotekos koncepcijos apsvaistymo. „Tradicinės“ bibliotekos įsivaizduojamos kaip tylos zonos, o šiuolaikinės bibliotekos projektuojamos garsui“ (žr. *ten pat*). Druskininkų bibliotekoje, anot autorių, ši problema nebuvo tinkamai išspręsta. Biblioteka neturi atskirų erdvių renginiams ar parodoms, dėl to renginiams vykstant antrame aukšte „nėra

jokios galimybės izoliuoti garso nuo kitų erdvių. (...) Tad bibliotekos organizacijoje ši situacija sprendžiama vadovaujantis nuostata, kad bibliotekos lankytojai turi priimti ją kaip erdvę, kurioje garsas nedraudžiamas“ (žr. *ten pat*), kas padaro bibliotekos aplinką triukšminga renginių metu. O tai neabejotinai kelia nepatogumų kitiems bibliotekos lankytojams, nedalyvaujantiems renginyje.

Autoriai taip pat akcentuoja perteklinį stiklo naudojimą. Jie nurodo, kad projektuojant vitrinas „reikia atsižvelgti ne vien į pastato išvaizdą, bet ir į tai, kiek pavyks užtikrinti praktinį statinio veikimą. Stiklinis fasadas užpildo erdvę šviesa, bet neišspręstos perkaitimo problemos, spiginimas, ne visose skaityklose knygos apsaugotos nuo blukimo. Vasarą tenka nuolat vėsinti, o žiemą – kaitinti. Bibliotekos eksploatavimo sąnaudos išauga. Tad darbuotojų priimtas sprendimas – užklijuoti langus (stogo dalyje) plėvele nuo saulės ir karščio. Tokio rezultato sulaukia ir kiti bibliotekos atžvilgiu nefunkcionalūs sprendimai: stiklo durys į atsarginių fondų sandėlį ar kabineto stiklinėmis durimis bibliotekos direktorei numatymas į lankytojų zoną“ (žr. *ten pat*). Pastebima ir daugiau problemų šio pastato projekte: jis neįsipaišo į aplinką, stinga erdvių funkcionalumo, kai, pavyzdžiui, vaikų žaidimo erdvė ir vaikų skaitykla yra atskiruose aukštuose ir nesujungtos laiptais, tad vaikams reikia pereiti visą biblioteką norint perkelti iš vienos erdvės į kitą.

Apibendrinami autoriai daro išvadą, kad „aplankius jau ne vieną Lietuvos miestą, atrodo, kad stipriausią įspūdį palieka tos bibliotekos, kur architektams ir darbuotojams pavyko rasti bendrą kalbą. Šis atvejis ne toks. Jame pritrūko susikalbėjimo, dėmesio kasdieniam bibliotekos veikimui ir jo keliamiems praktiniams reikalavimams“ (žr. *ten pat*). Ir ši autorių išvada dėl savo akivaizdumo stebina – rodos, niekas nepaneigtų, kad bibliotekininkas geriausiai išmano bibliotekos veiklą, jis yra pirminis bibliotekos naudotojas, bibliotekos veiklų kuratorius. Visgi tai labai reikšminga išvada, skatinanti architektus atidžiau klausytis bibliotekininkų.

Druskininkų savivaldybės viešoji biblioteka

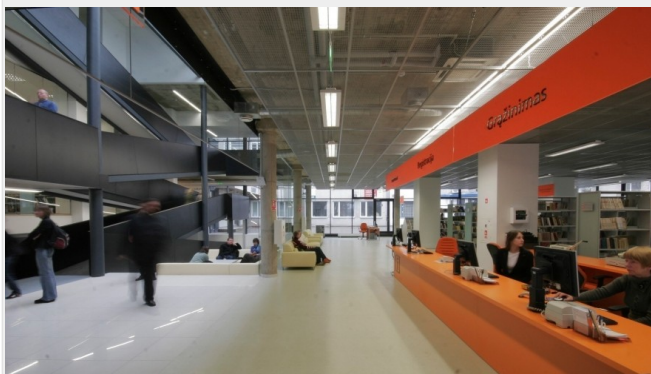
(Druskininkų savivaldybės viešoji biblioteka 2021)

3.2.1.2. UTENOS A. IR M. MIŠKINIŲ VIEŠOJI BIBLIOTEKA

Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka (2007 m.) susilaukia kur kas daugiau teigiamų atsiliepimų, nei kritikos. Akustika, medžiagos, sprendimai dėl garso – dažnai nepakankamai apgalvojami (kaip kad nutiko Druskininkų bibliotekoje), bet labai svarbūs bibliotekų architektūros klausimai. Anot straipsnio autorių, kur kas svarbiau „projektuoti garsui, leisti jam ištirpti erdvėje“ (Čiupailaitė, Šiupšinskas 2018: Atvira ir laisva – Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka), kas, panašu, ir buvo padaryta Utenos bibliotekoje. D. Čiupailaitė ir M. Šiupšinskas rašo: „šioje bibliotekoje atrodo, kad specialių akustinių medžiagų interjere visiškai nėra, bet dėl gilių erdvių ir jose pasklidusių baldų garsas negrižta – skirtingos socialinės praktikos gali vykti greta ir netrukdyti vienos kitoms“ (žr. *ten pat*).

Utenos biblioteka pasižymi atvirumu ir laisvumu bibliotekos plane: plačios erdvios skaityklų erdvės, atviri knygų fondai, nesuvaržytas judėjimas bibliotekos patalpose, pandusas bibliotekos atriume bei liftas užtikrina prieinamumą visiems. Autoriai pastebi, kad šioje bibliotekoje sėkmingai rastas balansas tarp bibliotekos kaip viešosios erdvės, kurioje užtikrinamas laisvas lankytojų judėjimas, o taip pat ir kontrolės, kadangi bibliotekoje galioja institucijai būdingos veiklos ir tarpusavio sąveikos taisyklės. Nors „šiuolaikinės bibliotekos koncepcijose orientuojamasi į biblioteką kaip bendruomenę kuriančią erdvę, erdvę, sudarančią prielaidas užsimegzti kontaktui (...) nesant bibliotekininkių, kontrolė būtų technologizuota – pakeista stebėjimo kameromis“ (žr. *ten pat*). Tad tai, kad personalo stalai nekrinta į akis, bet „strateginė jų pozicija erdvėje leidžia darbuotojams gerai matyti, kas vyksta aplinkui“ (žr. *ten pat*) yra teigiamo dizaino pavyzdys.

Tarp atvirų bibliotekos fondų stovinės kėdės skirtos prisėsti skaitytojams nebuvo numatytos architektų: „direktorė paaiškina – jos skirtos prisėsti skaitytojams, pavartyti knygas. Planuojant bibliotekos interjerą apie tai nebuvo pagalvota. Šis nedidelis pakeitimas puikiai parodo, kaip svarbu interjerą suvokti ne kaip baigtinį kūrinį, o procesą, kuris niekada nesustoja“ (žr. *ten pat*). Pastebimos ir kitos erdvės, pasikeitusios nuo originalaus projekto, praradusios savo aktualumą, pavyzdžiui, stalai, skirti muzikos klausymuisi ar filmų žiūrėjimui, jie buvo nepopuliarūs, dėl to pašalinti iš bibliotekos erdvių.

(Kamenskasis, Urbakavičius 2008)

Ir nors biblioteka žavi savo atviromis ir lanksčiomis erdvėmis, autoriai taip pat pastebi, kad „lankytojas turi ribotas galimybes rinktis skirtingų charakterių darbo erdves. (...) Jei čia atsirastų individualių baldų, programuojančių kitokius buvimo kartu scenarijus (krėslas, žemas apvalus stalas, privatumo kėdė arba neįpareigojančios jų kompozicijos), būtų galima nesunkiai praplėsti darbo erdvės pasirinkimų skalę. (...) Baldais galima būtų sukurti daugiau įvairovės ir patenkinti įvairesnius lankytojų poreikius – jie galėtų rinktis skirtingo akustinio ir vizualinio privatumo scenarijus“ (žr. *ten pat*). Stoka dėmesio (ar finansavimo) bibliotekos interjerui – bepasikartojanti išvalga Lietuvos bibliotekų analizėje. Tačiau situacija gerėja, nes, pavyzdžiui, šiai dienai turime ir tokius projektus kaip Kauno viešoji Ažuolyno biblioteka (2024 m.) ar Mokslinės komunikacijos ir informacijos centro (2013 m.) biblioteka, kuriose ypatingas dėmesys buvo skirtas vidaus išplanavimui, interjerui, baldams.

3.2.2. DU NAUJAI PRISTATYTI BIBLIOTEKŲ PROJEKTAI

2024 m. visuomenei buvo pristatyti du naujausi bibliotekų projektai (žr. PRIEDAS (ILIUSTRACIJOS): „Naujausi bibliotekų projektai Lietuvoje: pristatyti visuomenei“): kultūros namai ir biblioteka Trakuose, bei modernūs bendruomenės namai Pavilnyje. Tiek viename, tiek kitame projekte būdingas multifunktionalumas bei tai, kad skirtingos funkcijos pasklidusios po skirtingus kompleksų korpusus.

Senąją Pavilnio biblioteką pasirinkta nugriauti reaguojant į vietos bendruomenės poreikius turėti multifunktionalų bendruomenės centrą. Architektūrinio konkurso nugalėtojas – Ambraso

architektų biuras – pasiūlė statyti dviejų aukštų, 780 m² ploto pastatą, kurį sudarys atskiri korpusai. Pagal viešojoje erdvėje prieinamą informaciją, naujuosiuose Pavilnio bendruomenės namuose bus įrengta universali salė, talpinanti iki 100 žmonių, edukacijų ir repeticijų erdvė, jaukus vaikų kambarys ir skaitykla. Komplekse taip pat numatytos patalpos seniūnijai bei erdvės komercinei veiklai (žr. 2024: Apsispręsta, kaip atrodys rekonstruoti Pavilnio bendruomenės namai).

Trakuose projektuojamas objektas kur kas didesnis. Jame projektuojami kultūros namai, biblioteka, turistų informacijos centras, jaunimo erdvė. Bendras pastatų plotas po rekonstrukcijos 5905,77 m², bibliotekos pastato antžeminis plotas 1298,99 m². Kultūros namuose planuojamos erdvės meninėms ekspozicijoms, kavinei/barui, rekonstruota Trakų kultūros rūmų salė, talpinanti 440 žiūrovų, bei pagalbinės patalpos (grimerinės, techninės patalpos, administracijos kabinetai, choro studija ir kt.). Bibliotekoje projektuojama renginių erdvė, aptarnaujanti 70 lankytojų, taip pat numatoma kompiuterinė klasė, suaugusiųjų skyrius, aptarnaujantis 60 lankytojų, lankytoją pasitiks holas su registratūra į abonementus. Bibliotekos antrame aukšte projektuojamas vaikų skyrius, aptarnaujantis iki 70 lankytojų, su san. mazgais bei dušu. Vakarinėje dalyje numatomos administracinės patalpos – sekretoriaus, direktoriaus, vyr. finansininko, metodikos, IT specialisto, ūkio vedėjo, pavaduotojo kabinetai, spausdinių komplektavimo patalpa darbuotojų poilsio patalpa, bei san. mazgas (žr. Pelenis 2024). Rytinė ir vakarinė dalys susijungia su projektuojama lauko terasa, esančią ant eksploatuojamo bibliotekos korpuso stogo. Antresolės aukšte numatoma kamerinių renginių erdvė, talpinanti 10 lankytojų bei technologijų erdvė, talpinanti 5 lankytojus (žr. Pelenis 2024).

3.3. ATVEJO ANALIZĖ: ALYTAUS JURGIO KUNČINO VIEŠOJI BIBLIOTEKA

Analizuodami pasaulyje gerai žinomų bibliotekų architektūrinius pavyzdžius ar naujausių bibliotekų Lietuvoje pavyzdžius galime lengvai išvelgti tendenciją, bibliotekų pastatus projektuoti atsižvelgiant į skirtingas bibliotekos vykdomas funkcijas, o taip pat – bibliotekas projektuoti kaip bendruomenių centrus. Tačiau Alytaus miesto Jurgio Kunčino bibliotekos pastatas ne tik neatitinka modernios bibliotekos pastato kriterijų, pastato išplanavimas nėra patogiausiai pritaikytas net tradicinėms bibliotekos funkcijoms atlikti.

2021 m. buvo pristatytas „Alytaus miesto savivaldybės strateginis plėtros iki 2030 metų planas“, kuriame nurodoma, kad Alytuje „nėra išvystyta kultūrinė aplinka, trūksta patrauklių bibliotekų ir galerijų erdvių“ (Alytaus miesto savivaldybės strateginis plėtros iki 2030 metų planas 2021: 12), o bibliotekos infrastruktūros ir paslaugų plėtra, naujos bibliotekos pastato statymas arba modernizavimas esamo bibliotekos pastato numatomas kaip pirmas prioritetas (žr. *ten pat*, 2021: 19).

2014 m. „Alytaus miesto plėtros iki 2020 metų strateginiame plane“ aptariant Alytaus bibliotekos situaciją rašoma: „remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2012 m. Alytaus miesto bibliotekos turėjo 8 tūkst. skaitytojų, t. y. 47,06 proc. visų Alytaus apskrities bibliotekų skaitytojų. 2007–2012 m. laikotarpyje bibliotekų skaitytojų skaičius Alytuje svyravo nuo 9 iki 8 tūkst. Lyginant didžiųjų šalies miestų bibliotekų veiklą, bibliotekų ir jų skaitytojų skaičiai didžiausi pagal gyventojų skaičių didžiausiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje ir Kaune. Tačiau bibliotekų lankomumą geriau atspindi skaitytojų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų. Pagal šį rodiklį Alytaus mieste tenka 144 skaitytojai, 1000 gyventojų, ir nusileidžia tik Klaipėdos miesto savivaldybei, kur 1000 gyventojų tenka 152 skaitytojai“ (Alytaus miesto plėtros iki 2020 metų strateginis planas 2014: 19).

Skaitytojų skaičius, tenkantis 1 000 gyventojų: 2012 m.

Savivaldybė	Gyventojų skaičius	Skaitytojų skaičius	Skaitytojų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų
Klaipėdos m. sav.	160 142	24 299	152
Alytaus m. sav.	58 515	8 448	144
Kauno m. sav.	310 773	41 059	132
Panevėžio m. sav.	98 469	12 530	127
Šiaulių m. sav.	107 689	11 327	105
Vilniaus m. sav.	533 279	54 752	103

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Papildant šias įžvalgas 2023 duomenimis, galima pastebėti, kad, nepaisant gyventojų skaičiaus mažėjimo, lemiančio ir skaitytojų skaičiaus mažėjimą Lietuvos miestuose, Alytaus mieste skaitytojų skaičius tenkantis 1000 gyventojų yra didžiausias Lietuvoje.

Skaitytojų skaičius, tenkantis 1 000 gyventojų: 2023 m.

Savivaldybė	Gyventojų skaičius	Skaitytojų skaičius	Skaitytojų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų
Alytaus m. sav.	52 727	7 246	137
Kauno m. sav.	298 753	40 441	135
Klaipėdos m. sav.	152 008	17 982	118
Panevėžio m. sav.	89 110	10 198	114
Šiaulių m. sav.	100 653	5 966	59
Vilniaus m. sav.	546 155	35 057	64

Šaltinis: Lietuvos bibliotekų statistika (LIBIS)

2014 m. „Alytaus miesto plėtros iki 2020 metų strateginiame plane“ taip pat buvo paminėtas skaitytojų skaičius tenkantis vienam bibliotekininkui: „Alytaus mieste vidutiniškai vienam bibliotekininkui teko 5 568 lankytojai ir pagal šį rodiklį ženkliai viršijo bendrąjį šalies vidurkį, kur vienam bibliotekininkui tenka 3 969 lankytojai. Lyginant didžiųjų Lietuvos miestų bibliotekininkų užimtumą, didesnis aptarnautų lankytojų skaičius vienam darbuotojui tenka tik Vilniaus ir Klaipėdos miestų savivaldybėms“ (Alytaus miesto plėtros iki 2020 metų strateginis planas 2014: 20).

Lankytojų skaičius tenkantis vienam bibliotekininkui: 2012 m.

Savivaldybė	Lankytojų (apsilankymų) skaičius	Darbuotojų skaičius	Vidutinis lankytojų skaičius tenkantis vienam darbuotojui
Klaipėdos m. sav.	464 015	56	8 286
Vilniaus m. sav.	804 333	116	6 934
Alytaus m. sav.	139 207	25	5 568
Šiaulių m. sav.	194 324	38	5 114
Panevėžio m. sav.	206 135	41	5 028
Kauno m. sav.	551 805	114	4 840
Lietuvoje	7 692 919	2 143	3 590

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Papildant šias įžvalgas 2023 duomenimis, galima matyti, kad Alytaus mieste 2023 m. dirbo 26 bibliotekininkai, o vienam bibliotekininkui teko 4 386 lankytojai, kas vis dar smarkiai viršija

šalies vidurkj. Lyginant su kitais Lietuvos miestais, Alytus šia statistika nusileidžia tik Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestams.

Lankytojų skaičius tenkantis vienam bibliotekininkui: 2023 m.

Savivaldybė	Lankytojų (apsilankymų) skaičius	Darbuotojų skaičius	Vidutinis lankytojų skaičius tenkantis vienam darbuotojui
Vilniaus m. sav.	722 868	95	7 609
Kauno m. sav.	551 557	78	7 071
Klaipėdos m. sav.	338 368	56	6 042
Alytaus m. sav.	114 024	26	4 386
Šiaulių m. sav.	136 430	37	3 687
Panevėžio m. sav.	152 034	42	3 620
Lietuvoje	7 700 072	2373	3 245

Šaltinis: Lietuvos bibliotekų statistika (LIBIS)

2023 metais visoje J. Kunčino VBS apsilankė 114 034 lankytojai (24 537 lankytojais arba 27% daugiau nei 2022 m., 26 766 lankytojais arba 31% daugiau nei 2021 m.):

Lankytojų skaičius	2021 m.	2022 m.	2023 m.	Skirtumas
J. Kunčino viešoji biblioteka	58 197	58 368	80 296	+ 38 %
J. Kunčino bibliotekos teritoriniuose padaliniuose	29 061	31 129	33 738	+ 8 %
Iš viso:	87 258	89 497	114 034	+ 27 %

Šaltinis: Lietuvos bibliotekų statistika (LIBIS)

3.3.1. ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Iš pateiktų duomenų galima spręsti, kad Alytaus miesto biblioteka yra viena lankomiausių bibliotekų, turinti didelį vartotojų skaičių. Nepaisant to, Alytaus miesto biblioteka yra vienintelė biblioteka, neturinti bibliotekos pastato. Šis klausimas yra ne kartą keltas, pavyzdžiui, Alytaus miesto savivaldybės posėdyje, įvykusiame 2023 gegužės 4 d., tarybos narys pastebėjo, kad Varėnos miestas turi naują bibliotekos pastatą, o taip pat ir Druskininkai, Lazdijai, Birštonas, dėl to jis kėlė klausimą, ar Alytaus miesto bibliotekai nėra reikalingas atsinaujinimas (pagal 2023: Alytaus miesto savivaldybės 10 tarybos 2 posėdis). Tame pačiame posėdyje bibliotekos atstovė S. Polozovienė pristatinėjo dabartinio pastato trūkumus: reikalinga renginių salė, bibliotekos išplanavimas klaidus, blogai įrengta bibliotekos saugykla – nevėdinamose patalpose rūsyje, dėl to knygos pelija, cituojant

atstovę: „nei vienoj bibliotekoj nėra virš lentynų dar viena biblioteka, pas mus visos abonemento lentynos nukrautos knygomis, ir ne todėl, kad mes jų turim per daug, o todėl, kad gaila nešti į rūšį, kuris yra nekvėpuojantis, kur pelija knygos“ (pagal 2023: Alytaus miesto savivaldybės 10 tarybos 2 posėdis).

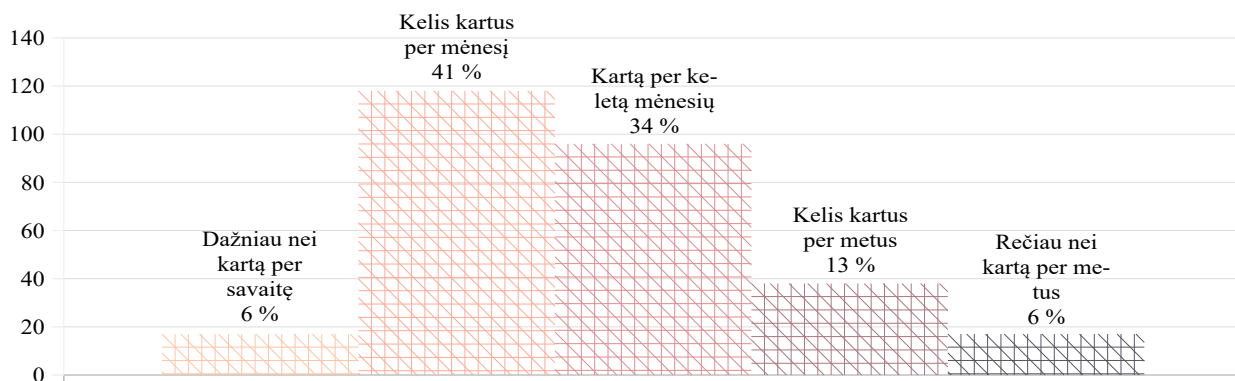
Kadangi biblioteka įsikūrusi bibliotekos veiklai nepritaikytose patalpose, nefunkcionalios patalpos apsunkina bibliotekininkų darbą, o taip pat nuo to nukenčia ir bibliotekos vartotojai. Vienas ryškiausių pavyzdžių, pagrindžiančių faktą, kad biblioteka įsikūrusi jai netinkamose patalpose – bibliotekos saugyklų buvimas pastato rūsyje, prastai vėdinamose patalpose, į kurias bibliotekininkai turi patekti laiptais, o knygas pernešti rankomis, nes nėra lifto, kuriuo knygas būtų lengva perkelti iš saugyklos į abonementą. Bibliotekos patalpos visiškai nepritaikytos šiuolaikinei bibliotekai, t. y. bibliotekai kaip aktyviam bendruomenės centrui, renginių vietai. Be viso to, dar svarbu paminėti ir kitą opią problemą – dabartinis pastatas nėra pritaikytas žmonėms su negalia, jaunimo literatūros skyrius yra kitame bibliotekos padalinyje, nes fiziškai negali sutilpti po tuo pačiu stogu, nėra erdvių skaityklų, bibliotekai stinga renginių salės ir erdvių kitoms veikloms – edukacinėms veikloms, dirbtuvėms ar pan.

Alytaus J. Kunčino biblioteka vykdo įvairias veiklas: organizuoja parodas, rengia edukacinius renginius, kūrybines dirbtuves, festivalius. Bibliotekoje organizuojami medijų ir informacinio raštingumo mokymai. 2024 m. buvo surengti du festivaliai - kultūrinių patirčių festivalis jaunimui „Nuo ART‘isto iki Me(n)talisto“ bei tarptautinis trumposios prozos festivalis „Imbiero vakarai“. 2024 m. buvo įgyvendinti projektai: „Skaitykla tavo kieme“, „Aitvaro fenomenas“, „Kas pasakė, kad skaityti nuobodu ir nemadinga?“. Bibliotekos veiklų spektras rodo tai, kad biblioteka aktyviai dalyvauja vietos bendruomenės gyvenime, kuria reikšmingą kultūrinį indėlį Alytaus miesto gyvenime.

3.3.2. VIETOS BENDRUOMENĖS POREIKIAI: 2023 M. BIBLIOTEKOS ATLIKTOS APKLAUSOS REZULTATAI

2023 m. J. Kunčino biblioteka atliko apklausą, kuria siekta išsiaiškinti Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos vartotojų pasitenkinimą bibliotekos paslaugomis. Norėta išsiaiškinti, kokia yra Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos tikslinė auditorija pagal demografinius duomenis, iširti, ar lankytojus tenkina bibliotekos teikiamos paslaugos, bei sužinoti, kokios paslaugos yra populiariausios bei kokiais informacinės sklaidos kanalais vartotojus pasiekia bibliotekos viešinamas turinys. Tikslinė tyrimo grupė – Alytaus Jurgio Kunčino viešosios

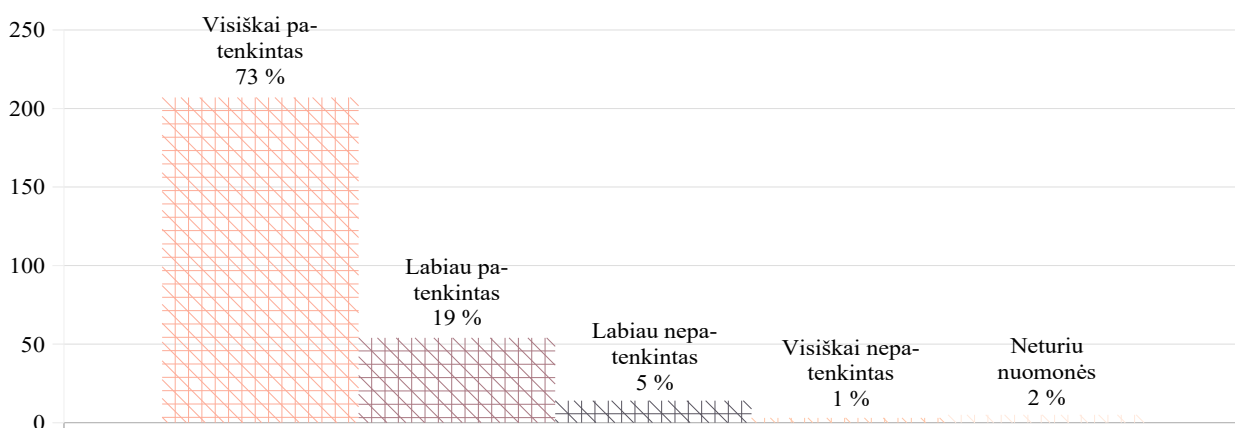
bibliotekos lankytojai. Apklausa buvo vykdoma 2023 metų spalio–lapkričio mėnesiais. Tyrimo klausimyną iš viso sudarė 13 klausimų. Apklausa buvo patalpinta internete – „Google forms“ platformoje, o nuoroda pavišinta socialiniuose tinkluose: bibliotekos oficialiame „Facebook“ puslapyje Kunčino viešoji biblioteka, taip pat bibliotekos „Instagram“ profilyje jurgio_kuncino_biblioteka ir papildomai išsiūsta per portalą ibiblioteka.lt tiems bibliotekos lankytojams, kurie sutinka gauti apklausas elektroniniu paštu. Į apklausos klausimus atsakė 286 respondentai (pagal Navickė 2023).

Šaltinis: Apklauso „Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos vartotojų pasitenkinimas paslaugomis“ rezultatų analizė

Pirmuoju klausimu siekta išsiaiškinti, kaip dažnai respondentai lankosi bibliotekoje, esančioje adresu Seirijų g. 2. Daugiausia – 41,3% respondentų bibliotekoje lankosi kelis kartus per mėnesį. Kiek mažiau – 33,6% atsakovų lankosi kartą per keletą mėnesių.

Šioje apklausoje taip pat buvo užduotas klausimas apie bibliotekos fizinę aplinką – kaip bibliotekos lankytojai vertina bibliotekos paslaugas, priemones bei aptarnavimą. Biblioteka ir jos teikiamos paslaugos buvo vertinamos pagal 11 kriterijų, kurie buvo suskirstyti į keletą grupių. Šiame darbe mums aktualiausia pirmoji grupė – bibliotekos fizinė aplinka (patalpos, įrenginiai).

Šaltinis: Apklauso „Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos vartotojų pasitenkinimas paslaugomis“ rezultatų analizė

Bibliotekos patalpomis visiškai patenkinti yra 207 vartotojai (73% respondentų ir labiau patenkinti nei nepatenkinti yra 54 vartotojai (19% respondentų). Tačiau, nepaisant šių rezultatų, kaip nurodo apklausos ir analizės autorė informacijos ir kraštotyros skyriaus vyresn. bibliotekininkė I. Navickė, skiltyje *Norai, pasiūlymai, pastebėjimai* būtent bibliotekos patalpos susilaukė nemažai kritikos:

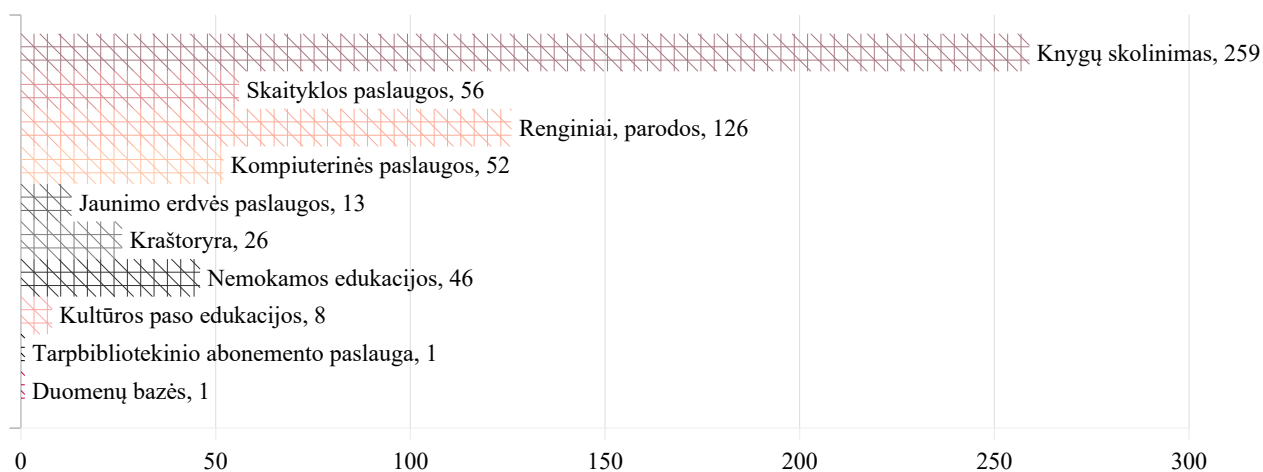
Paskutiniu metu tenka lankytis įvairiose Lietuvos bibliotekose, kurios džiugina savo erdvėmis, deja, apie Alytų to negalima pasakyti. Suprantu, kad tai nepriklauso nuo bibliotekoje dirbančių žmonių gerų norų, bet...labai noriu tikėti, jog kada nors taip ir bus. To Jums linkiu iš visos širdies.

Pastebėjimas dėl patalpų: nepritaikytos bibliotekai, klaidžios.

Noriu, kad biblioteka persikeltų į jaukias, gražias ir erdves patalpas - pvz. vietoj prekybos centro "Nemunas" :)))

Bibliotekai reikia naujų patalpų, būtinai...Dabartinės patalpos atgyvenę, nepatogios, atrodo, kad biblioteka „sandėliukų sandėliukas“.

Analizuojat tyrimo rezultatus, kuriuose respondentai nurodė, kuriomis bibliotekos paslaugomis naudojasi dažniausiai, matoma, kad didžioji dalis lankytojų – 259 atsakiusieji – pasirinko, jog naudojasi knygų skolinimosi paslauga. Tik, palyginti, labai mažas lankytojų skaičius šiuo metu naudojasi skaityklos paslaugomis (56). Šis rezultatas neturėtų stebinti, kadangi bibliotekos skaityklos yra labai, pavadinkime, kuklios – vos keletas stalų, jos nėra jaukios, neturi patogių baldų ar gero apšvietimo. Tačiau tarp atsakiusiųjų nemažas kiekis respondentų (126) nurodė, kad dalyvauja bibliotekos organizuojamose renginiuose. Šie rezultatai rodo, kad biblioteka rodo didelį potencialą pritraukti daugiau vartotojų renginiais, o tam labai padėtų naujos bibliotekos patalpos.

Šaltinis: Apklausos „Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos vartotojų patenkinimas paslaugomis“ rezultatų analizė

Aptartoje apklausoje dalyvavo daugiau moterų (87,1 %) nei vyrų (12,9 %), bet Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos vartotojų moterų ir yra žymiai daugiau nei vyrų (žr. Navickė 2023: 16). Daugiausiai apklausoje dalyvavo vidutinio ir vyresnio amžiaus moterys (nuo 40 m. ir daugiau), turinčios aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą (pagal Navickė 2023: 16). Didžioji dalis respondentų yra dirbantys asmenys (72,7 %). Daugiausia informantų gyvena Alytaus mieste, bet nemažai lankytojų yra iš Alytaus rajono (pagal Navickė 2023: 16). Tai rodo, kad Alytaus viešoji miesto biblioteka yra reikšminga ne tik miesto gyventojams, bet ir rajono gyventojams taip pat.

3.3.3. ATEITIES BIBLIOTEKOS VIZIJA

2024 lapkričio 26 d. susitikimo su Alytaus miesto vyriausia architekto Jurgita Kalvinskaite metu pavyko aptarti viešosios bibliotekos Alytaus mieste viziją. Susitikimo metu buvo aptarti klausimai, ar Alytaus miesto savivaldybė yra galvojusi apie konkrečias vietas naujo pastato statybai, ar pastatas įsivaizduojamas centrinėje miesto dalyje, o gal jo pakraštyje, norit atgaivinti apleistą teritoriją, ar įsivaizduojamas ženkliškesnis pastatas, bei kokias funkcijas be bibliotekos pagrindinių funkcijų norėtų turėti miestas.

Miesto vyr. architektė J. Kalvinskaitė patvirtino, kad esama biblioteka „visapusiškai netenkina lūkesčių, nei interjeras, nei eksterjeras“ (2024 Kalvinskaitė), dėl to miestas mato naujo bibliotekos pastato poreikį. Biblioteka įsivaizduojama miesto centrinėje dalyje, norint atgaivinti miesto centrą. Bibliotekoje turėtų būti konferencijų salė, kavinė, dirbtuvių erdvės. Projektuoti kino teatrą, anot architektės, nėra verta, nes Alytaus mieste yra kino teatras (šiuo metu kaip tik atnaujinamas). Šiuo metu nėra numatyta konkreti vieta ar sklypas, kuriame toks objektas galėtų atsirasti, tačiau tarp svarstytinų vietų – Tvirtovės g. ir Naujosios g. sankryža.

Ši sankryža – tai viena pagrindinių miesto sankryžų. Naujoji g. – intensyviausia miesto gatvė, ja kursuoja viešasis transportas, pro šią sankryžą pravažiuojama ar praeinama judant iš tolimesnių miesto rajonų, tokių kaip Putinai, Panemunė, Vidzgiris ar Dainava link miesto centro. Šiuose rajonuose gyvena didžioji dalis Alytaus gyventojų. Be to, nuo šios sankryžos 7 min atstumu yra miesto ligoninė, taip pat ją supa švietimo įstaigos: Alytaus Dzūkijos mokykla, Alytaus šv. Benedikto gimnazija, Alytaus Jotvingių gimnazija ir neformaliojo švietimo Jaunimo centras.

Komunikuojant su Alytaus J. Kunčino bibliotekos kolektyvu, pavyko gauti bibliotekininkų kolektyvo parengtą informaciją apie tai, kokios patalpos būtų reikalingos naujame bibliotekos pastate.

Tradicinėms bibliotekos teikiamoms paslaugoms reikalingos erdvės:

- Abonementas suaugusiems
- Abonementas vaikams
- Abonementas-skaitykla garso knygoms, brailio rašto knygoms – pritaikyta regos negalių turintiems žmonėms
- Skaitykla periodikai
- Individualaus darbo kapsulės (gali būti įterptos į įvairias erdves –skaityklose, abonementuose ir kt.)
- Meno albumų skaitykla
- Moderni dokumentų saugykla (dažniausiai būna rūsiuose)
- Kraštotyros skaitykla ir saugykla
- Jurgio Kunčino atminimo kambarys su autentiška siena iš rašytojo namų. (Geriausia – netoli kraštotyros skaityklos. Būtų puiku, jeigu kambaryje būtų paskirta erdvė edukacijoms, t.y. tilptų sėdimosios vietos maždaug vienai klasei ir palikta tuščia, balta siena projektoriui.)
- Erdvė edukacijoms, kūrybinėms dirbtuvėms
- Grupinio darbo kambariai su gera garso izoliacija
- Keletas individualaus darbo kambarių
- Tėvų su vaikais darbo kambarys
- IT klasė kompiuterinio raštingumo mokymams ir užsiėmimams
- Konferencijų salė
- Seminarų kambariai
- Salė susitikimams, vakarams, renginiams. (Privalumas – amfiteatro pobūdžio salė)
- Mini kino salė,
- Multisensorinė erdvė
- Rūbinė su saugojimo spintelėmis
- Administracinės patalpos

Veikloms:

- 3D laboratorija
- VR erdvė
- Vaizdo ir garso įrašų studija
- Muzikos repeticijų studija
- Laisvalaikio erdvė jaunimui (stalo futbolas , biliardas ir kt.)

Kita

- Galerija-parodų erdvė
- Terasa skaitymui ar renginiams
- Lauke – pavėsinė arba kupolas stacionariai vasaros skaityklai.
- Kavinė lankytojams

- Virtuvėlė darbuotojams
- Garažas

4. IŠVADOS

- 1) Viešosios erdvės yra ne tik fizinės zonos – tai socialiniai bei kultūriniai konstruktai, kurie formuoja mūsų patirtį bei santykius. Viešosios erdvės yra būtinos žmonių sąveikai, demokratijai ir bendruomenės kūrimui, be to jos atlieka lemiamą vaidmenį formuojant mūsų tapatybę, vertybes ir tapatumo jausmą, jos atspindi mūsų vertybes, įsitikinimus ir socialines normas.
- 2) Biblioteka kaip viešoji erdvė *par excellence* atlieka reikšmingą vaidmenį visuomenės gyvenime – iš pradžių buvusi kaip vien tik žinių kaupykla, santykiyje su kintančiomis technologijomis jos tipologija kinta, biblioteka prisiima vis daugiau ir įvairesnių funkcijų, tampa bendruomenės centru, durimis į technologijų pasaulį. DI amžiuje bibliotekos paskelbia save „mokymosi visą gyvenimą“ centrais.
- 3) Analizuojant pasaulyje garsių bibliotekų architektūrinius pavyzdžius, apibendrintai galima pažymėti, kad bibliotekų planas drastiškai pasikeitė – vis didesnės knygų saugyklos projektuojamos po žeme, vis daugiau dėmesio skiriama skirtingų darbo vietų kūrimui – grupinio darbo kambariams, kompiuterių klasėms, individualaus darbo kambariams, projektuojami konferencijų korpusai, laboratorijos ir pan. Bibliotekos tolsta nuo panoptikumo plano. O taip pat svarbu paminėti, kad bibliotekos vis glaudžiau siejasi su jas supančia aplinka – fizine, kultūrine, vis glaudžiau šliejasi prie vietos bendruomenių poreikių, jas tenkindamos.
- 4) Atlikus Lietuvos apskričių bei savivaldybių bibliotekų situacijos analizę išryškėja Alytaus miesto bibliotekos atvejis – tarp didžiųjų Lietuvos miestų Alytus vienintelis neturi bibliotekai skirto pastato.
- 5) Išanalizavus ir palyginus 10 naujausių bibliotekų projektų Lietuvoje, tarp jų neįtraukiant Vilniaus bibliotekų, kadangi Vilnius savo bibliotekų gausa (taigi ir bibliotekos vaidmeniu mieste) yra nuokrypis nuo Lietuvos vidurkio, nustatyta, kad naujųjų bibliotekų erdvių programa susideda iš keturių pagrindinių dėmenų: erdvių skaitymui, erdvių darbui, erdvių susirinkimams ir erdvių veikloms. Šiuolaikinėse bibliotekose įrengiamos fonotekos, daiktų bibliotekos, žaislotekos, laboratorijos su moderniomis technologijomis, tokiomis kaip, pavyzdžiui, 3D spausdintuvai, galerijos, koncertų salės, infocentraai ar seniūnijos. Bibliotekos tampa multifunkciniais bendruomenių centrais.

- 6) Svarbu ir tai, kad biblioteka ne vien viešoji erdvė – joje, kitaip nei, pavyzdžiui, miesto parke ar aikštėje, galioja institucijai būdingos veiklos ir tarpusavio sąveikos taisyklės. Nors šiuolaikinėse bibliotekose lankytojai juda laisvai, tačiau elgesio kontrolė ir savikontrolė, kad ir minimizuota, išlieka. Iš vienos pusės, akcentuojama, kad bibliotekos transformuojasi į viešąsias erdves, o tai atsispindi jų architektūroje – kuriami pastatai, kurie tarsi tęsia viešą gatvės ar aikštės erdvę, tačiau iš kitos pusės, formuojamos uždaro pobūdžio erdvės, kurios atitinka institucijos taisykles ir normas.
- 7) Detaliau paanalizavus Druskininkų viešosios bibliotekos bei Utenos viešosios bibliotekos atvejus galima daryti išvadą, kad šiuolaikinėse bibliotekose garsas ir jo skaida yra labai svarbus momentas. Bibliotekų atliekamų funkcijų įvairovė lemia tai, kad bibliotekos jau neįsivaizduojamos kaip vien tik tylos zonos: jose vyksta renginiai bei koncertai, kuriami žaidimų kambariai vaikams. Nepaisant to, tyliosios zonos bibliotekose turi išlikti. Tad biblioteka turi būti projektuojama, nepamirštant garso dėmens.
- 8) Dėl plačios veiklų įvairovės šiuolaikinėse bibliotekose, bibliotekų projektuotojai turi glaudžiai bendradarbiauti su bibliotekų personalu – reikšminga suprasti, kaip veikia būtent toji biblioteka, nes, kaip nėra dviejų visiškai vienodų rajonų, taip nėra ir dviejų identiškų bibliotekų. Bibliotekininkus paliekant nuošalėje architektai neišvengia nepraktiškų – bibliotekos veiklų prasme – sprendimų, pavyzdžiui, stiklinių vitrinų pertekliaus, neracionalaus erdvių išplanavimo.
- 9) Bibliotekos interjere svarbu skirtingas erdvių išplanavimas – interjeras ne mažiau svarbus už eksterjerą, dėl to pavyzdinės bibliotekos yra ir atviros pokyčiui, ir kokybiškai pastatytos, ir tokios, kuriose daug dėmesio skirta „skaitymo atmosferoms“, lankytojams lokalizuoti.

LITERATŪRA

1. 166 IKMZ BTU Cottbus. Information, Communications and Media Centre, Brandenburg University of Technology. Cottbus, Germany. Prieiga per internetą: <<https://www.herzogdemeuron.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
2. 2021. Alytaus miesto savivaldybės strateginis plėtros iki 2030 metų planas. <<https://alytus.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
3. 2023 [2021]. Dirbtinis intelektas: grėsmės ir galimybės. Prieiga per internetą: <<https://www.europarl.europa.eu>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
4. 2023 [2020]. Kas yra dirbtinis intelektas ir kaip jis naudojamas? Prieiga per internetą: <<https://www.europarl.europa.eu/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
5. 2023. Alytaus miesto savivaldybės 10 tarybos 2 posėdis. [Internetinis vaizdo įrašas]. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
6. 2024. Apsispręsta, kaip atrodys rekonstruoti Pavilnio bendruomenės namai. Prieiga per internetą: <<https://vilnius.lt/lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
7. Adamonė, D., Dudutytė, A. 2022. Socialinė atskirtis Lietuvoje: situacijos analizė 2022. Prieiga per internetą: <<https://data.kurkl.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
8. ALA Architects. 2018. Oodi Helsinki Central Library / ALA Architects. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
9. Anykščių rajono savivaldybės viešoji biblioteka. Prieiga per internetą: <<https://archiforma.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
10. Aurylaitė, I. 2019. „Viešosios erdvės funkcijos informacinėje visuomenėje“, *Darbai ir dienos*, nr. 72, p. 15-28. Prieiga per internetą: <<https://www.lituanistika.lt/>> [žiūrėta 2024 m. rugsėjo 22 d.].
11. Belogolovsky, V. 2022. „Steffen Lehmann: The library is more alive than ever!“ Prieiga per internetą: <<https://www.stirworld.com/>> [žiūrėta 2024 m. rugsėjo 28 d.].
12. Lietuvos bibliotekų statistika. Prieiga per internetą: <<https://lrkm.lrv.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
13. Crook, L. 2024. Snøhetta creates library to emulate feeling of "sitting under a tree." Prieiga per internetą: <<https://www.dezeen.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
14. Čiupailaitė, D., Šiupšinskas, M. 2018. Atvira ir laisva – Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka <<http://archmap.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
15. Čiupailaitė, D., Šiupšinskas, M. 2018. Biblioteka priešistorinio gyvūno griaučiuose. Prieiga per internetą: <<http://archmap.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].

16. Čiupailaitė, D., Šiupšinskas, M. 2018. Functional and Cosy Birštonas Library. Prieiga per internetą: <<http://archmap.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
17. Dėl naujos redakcijos Alytaus miesto plėtros iki 2020 metų strateginio plano tvirtinimo. Prieiga per internetą: <<https://va.alytus.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
18. Didžiausia miesto puošmena, pasakojanti Jurbarko bibliotekos istoriją. Prieiga per internetą: <<https://www.mlaiikas.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
19. Druskininkai kviečia į naują, modernią biblioteką. Prieiga per internetą: <<https://alkas.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
20. Florian, M. C. 2024. Snøhetta Opens the Beijing City Library, Containing the World's Largest Climatized Reading Space. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
21. Habermas, J. 1991. *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
22. Hines, S. S., Crowe, K. M. 2017. *The Future of Library Space*. Bingley: Emerald.
23. Jacobs, J. 2020 (1961). *Didžiųjų Amerikos miestų mirtis ir gyvenimas*. Vilnius: Lapas.
24. KAAAN Architecten. 2018. Utopia, a Library and Academy for Performing Arts / KAAAN Architecten. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
25. Krasner-Khait, B. 2001. „Survivor: The History of the Library“. *History Magazine*. Archived from the original on 17 October 2023. Retrieved 5 March 2012.
26. Lehmann, S. 2022. *Reimagining the Library of the Future. Public Buildings and Civic Space for Tomorrow's Knowledge Society*. Novato: Oro Editions.
27. Lehmann, S. 2024. „Reimagining the Library of the Future. From Social Condenser and Community Hub to Regenerative Design“, *Public Library Quarterly*, nr. 43 (2), p. 223-259. Prieiga per internetą: <<https://www.tandfonline.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
28. Lietuvos miestai pagal gyventojų skaičių 2021 m. Prieiga per internetą: <<https://infocloud.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
29. Lynch, K. 1960. *The Image of the City*. Cambridge: The MIT Press.
30. Lopate, P. 2007. Rethinking Robert Moses: What if New York's notorious master builder wasn't such a bad guy after all? Prieiga per internetą: <<http://www.metropolismag.com/>> [žiūrėta 2024 m. spalio 29 d.].
31. Low, S., Smith, N. 2006. *The Politics of Public Space*. New York: Routledge. Prieiga per internetą: <<https://archive.org/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
32. Low, S. 2022. *Why Public Space Matters*. New York: Oxford University Press. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].

33. Low, S. 2023. Why Public Space Matters. [Internetinis vaizdo įrašas]. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
34. Lukoševičienė, I. 2018. Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos skaitytojų aptarnavimo skyriaus vartotojų poreikių ir nuomonės tyrimas. Prieiga per internetą: <<https://www.alytus.mvb.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
35. Mažoji kultūros sostinė Vievis atvėrė ilgai lauktą naują kultūros erdvę. Prieiga per internetą: <<https://www.lrytas.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
36. McGrath, T. 2023. Why We Need Public Libraries Now More than Ever. Prieiga per internetą: <<https://www.bostonmagazine.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
37. Moderni biblioteka Naujojoje Akmenėje tapo gyventojų traukos centru. Prieiga per internetą: <<https://www.akmene.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
38. MVRDV. 2017. Tianjin Binhai Library / MVRDV + Tianjin Urban Planning and Design Institute. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
39. Navickė, I. 2023. Apklausa „Alytaus Jurgio Kunčino viešosios bibliotekos vartotojų pasitenkinimas paslaugomis“ rezultatų analizė. Prieiga per internetą: <<https://www.alytus.mvb.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
40. OMA. 1992. Jussieu – Two Libraries. Prieiga per internetą: <<https://www.oma.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
41. OMA. 1999. Seattle Public Library Proposal. Prieiga per internetą: <<https://cdm16118.contentdm.oclc.org/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
42. Palenis, A. 2024. Trakai keisis: pristatyta, kaip atrodys rekonstruoti kultūros namai ir biblioteka. Prieiga per internetą: <<https://madeinvilnius.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
43. Prizeman, O. 2011. Typology: Libraries. Prieiga per internetą: <<https://www.architectural-review.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
44. Sąrašas: Lietuvos bibliotekos. *Wikipedia*. Prieiga per internetą: <<https://lt.wikipedia.org/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
45. Stormen / drdh architects. 2014. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
46. Streeter, B. H. 2011 [1931]. *The chained library: A survey of four centuries in the evolution of the English library*. London: Macmillian and Co., Limited.
47. SUMA Arquitectura. 2022. Gabriel García Márquez Library / SUMA Arquitectura. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
48. Tamošaitytė, R. 2019. „Biblioteka – nebe tik knygų namai“, *Statyba ir architektūra*, nr. 6, p. 38–44. Prieiga per internetą: <<https://issuu.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
49. Vilniaus universiteto biblioteka. *Wikipedia*. Prieiga per internetą: <<https://lt.wikipedia.org/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].

50. Virbickienė, V. 2004. „Gauti lėšų „išaldytoms“ statyboms padeda pažintys“, *Dainavos žodis*, nr. 9, p. 2. Prieiga per internetą: <<https://ibiblioteka.lt/metis/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].

ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI

1. 2022. Saxon State and University Library – Dresden, Germany. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://aeworldmap.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
2. Alytaus Jurgio Kunčino viešoji biblioteka. 2023. Wikipedia. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://lt.wikipedia.org/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
3. Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.infoanyksciai.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
4. Barzdžiaus, A. 2021. Kėdainių rajono savivaldybės Mikalojaus Daukšos viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://rinkosaikste.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
5. Birštono viešoji biblioteka. 2024. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.birstonasvb.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
6. Dyglis, A., Šiurkuvienė, J. 2018. Naujosios Akmenės viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.regionunaujienos.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
7. Druskininkų savivaldybės viešoji biblioteka. 2021. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://nordvia.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
8. Duivenbode, O. 2017. Tianjin Binhai Library / MVRDV + Tianjin Urban Planning and Design Institute. [Iliustracijos]. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
9. Granada, J. 2022. Gabriel García Márquez Library / SUMA Arquitectura. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
10. Kamenskas, J., Urbakavičius, R. 2008. Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.4plus.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
11. Klaipėdos miesto savivaldybės I.Kanto viešoji biblioteka. 2022. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
12. Kretingos rajono savivaldybės Motiejaus Valančiaus viešoji biblioteka. 2022. Wikipedia. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://lt.wikipedia.org/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
13. Lee, K., Nowlin, M., Stensrud, W. Getting to know the new central library. [Schema]. Prieiga per internetą: <<https://special.seattletimes.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
14. Marijampolės Petro Kriaučiūno viešoji biblioteka. Wikipedia. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://lt.wikipedia.org/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
15. Mažeikių Henriko Nagio viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].

16. Ruault, P. 2004. Seattle Central Library / OMA + LMN. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
17. Slonksnytė, I. 2017. Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://bukbibliotekininku.blogspot.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
18. Telšių Karolinos Praniauskaitės viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://sa.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
19. Tenis, R. 2024. Kauno Ažuolyno biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://kaunas.kasvyksta.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
20. Tukaj, N. Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://pastataikalba.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
21. Ukmergės Vlado Šlaito viešoji biblioteka. 2024. Wikipedia. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://lt.wikipedia.org/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
22. Urbakavičius, R., Tukaj, N. 2012. MKIC: Vilniaus universiteto bibliotekos padalinys. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://palekas.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
23. Utyros, E. 2023. Jonavos Grigorijaus Kanovičiaus viešoji biblioteka. Prieiga per internetą: <<https://www.jonava.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
24. Uusheimo, T. 2018. Oodi Helsinki Central Library / ALA Architects. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.archdaily.com/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
25. Vasiliauskienė, R. 2023. Jurbarko rajono savivaldybės viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.mlaikas.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
26. Venckus, P. 2023. Kupiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka. [Nuotrauka]. Prieiga per internetą: <<https://www.pamatyklietuvoje.lt/>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].
27. Vievio daugiafunkcinis kultūros centras ir biblioteka. 2022. [Nuotrauka]. <<https://www.esvb.lt/vievis>> [žiūrėta 2025 m. sausio 06 d.].

PRIEDAS (ILIUSTRACIJOS)

1. „Naujausi bibliotekų projektai Lietuvoje: įgyvendinti“

<p>Kaunas, 2024 rekonstrukcija</p> <p>1.1 Ažulyno biblioteka</p>	<p>Anykščiai, 2024 rekonstrukcija</p> <p>1.2 Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka</p>	<p>Kupiškis, 2023 rekonstrukcija</p> <p>1.3 Kupiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka</p>
<p>Vievis, 2022 naujas pastatas</p> <p>1.4 Daugiafunkcinis kultūros centras ir biblioteka</p>	<p>Kretinga, 2019 naujas pastatas</p> <p>1.5 M. Valančiaus viešoji biblioteka</p>	<p>Akmenė, 2019 rekonstrukcija</p> <p>1.6 Naujosios Akmenės viešoji biblioteka</p>
<p>Birštonas, 2016 rekonstrukcija</p> <p>1.7 Birštono viešoji biblioteka</p>	<p>Jurbarkas, 2013 naujas pastatas</p> <p>1.8 Jurbarko rajono savivaldybės viešoji biblioteka</p>	<p>Druskininkai, 2012 naujas pastatas</p> <p>1.9 Druskininkų savivaldybės viešoji biblioteka</p>
<p>Vilnius, 2012 naujas pastatas</p> <p>1.10 MKIC, VU bibliotekos padalinys</p>	<p>Utena, 2008 rekonstrukcija</p> <p>1.11 A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka</p>	

2. „Didžiųjų Lietuvos miestų bibliotekos“

<p style="text-align: center;">Kaunas</p> <p style="text-align: center;">2.1 Ažuolyno biblioteka</p>	<p style="text-align: center;">Klaipėda</p> <p style="text-align: center;">2.2 I. Kanto viešoji biblioteka</p>	<p style="text-align: center;">Šiauliai</p> <p style="text-align: center;">2.3 Povilo Višinskio viešoji biblioteka</p>
<p style="text-align: center;">Panevėžys</p> <p style="text-align: center;">2.4 Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka</p>	<p style="text-align: center;">Alytus</p> <p style="text-align: center;">2.5 Jurgio Kunčino viešoji biblioteka</p>	<p style="text-align: center;">Mažeikiai</p> <p style="text-align: center;">2.6 Henriko Nagio viešoji biblioteka</p>
<p style="text-align: center;">Marijampolė</p> <p style="text-align: center;">2.7 Petro Kriaučiūno viešoji biblioteka</p>	<p style="text-align: center;">Jonava</p> <p style="text-align: center;">2.8 Grigorijaus Kanovičiaus viešoji biblioteka</p>	<p style="text-align: center;">Utena</p> <p style="text-align: center;">2.9 A. ir M. Miškinų viešoji biblioteka</p>
<p style="text-align: center;">Kėdainiai</p> <p style="text-align: center;">2.10 Mikalojaus Daukšos viešoji biblioteka</p>	<p style="text-align: center;">Telšiai</p> <p style="text-align: center;">2.11 Karolinos Praniauskaitės viešoji biblioteka</p>	<p style="text-align: center;">Ukmergė</p> <p style="text-align: center;">2.12 Vlado Šlaito Viešoji Biblioteka</p>

3. „Naujausi bibliotekų projektai Lietuvoje: pristatyti visuomenei“

Vilnius, 2024 pristatytas projektas

3.1 Naujas Pavilnio bendruomenės daigiafunkcinis centras

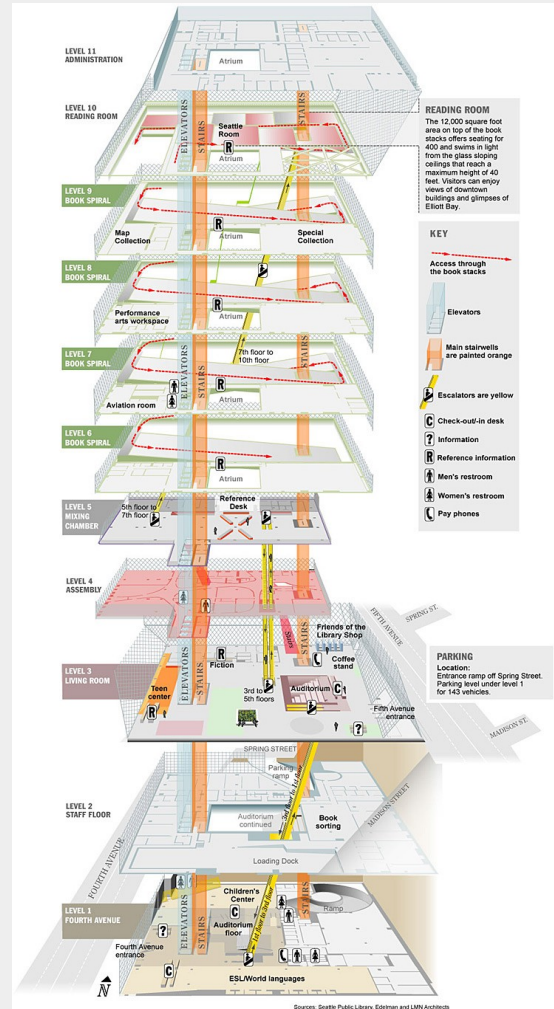
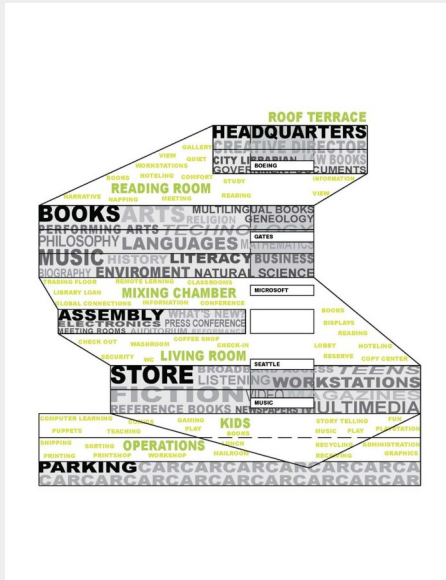
Trakai, 2024 pristatytas projektas

3.2 Pristatyta, kaip atrodys rekonstruoti kultūros namai ir biblioteka Trakuose

4. „Sietlo viešoji biblioteka“

Sietlo viešoji biblioteka

(Lee, K., Nowlin, M., Stensrud, W. Getting to know the new central library)